

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1907. Andra Kammaren. N:o 40.

Fredagen den 19 april.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 innevarande april.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts på kammarens bord hvilande proposition angående uppförande af en vaktmästarebostad vid Kalmar slott.

§ 3.

Vidare föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden n:ris 79, 80 och 81, bevillningsutskottets betänkanden n:ris 17, 18 och 19, lagutskottets utlåtande n:o 39 samt Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden n:ris 22 och 23.

§ 4.

Afgåfvos följande nya motioner, nämligen af:
herr *C. A. Lindhagen m. fl.*, n:o 254, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne; och
herr *E. A. Lindblad m. fl.*, n:o 255, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förändrade grunder för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen.

Dessa motioner bordlades på begäran.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:
lagutskottets memorial och utlåtande:
n:o 40, i anledning ej mindre af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss del af det i lagutskottets utlåtande n:o 34 fram-

lagda förslag till lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken, än äfven kamrarnas återremiss af vissa delar af samma förslag; och n:o 41, i anledning af väckta motioner, afseende att vid platser på landet med sammanträngd befolkning tillförsäkra samhället eller dess innevånare rätt att förvärfva erforderlig tomt- eller byggnadsmark;

andra särskilda utskottets utlåtande, n:o 1, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående stadsplan och tomtindelning samt lag om ändrad lydelse af 2 § i lagen den 26 maj 1899 angående förändring af tomts område, dels ock tio med föranledande af nämnda proposition väckta motioner; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 24, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förbättrade anordningar vid cirkus- och varietéföreställningar.

§ 6.

Anmälades och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 75, till Konungen, i anledning af väckta motioner i fråga om utom äktenskapet födda barns och deras mödrars rättsliga ställning.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>N. Jönson</i> i Gammalstorp	under 5 dagar fr. o. m. den 23 apr.
„ <i>A. Johanson</i> i Mossebo	„ 2 „ „ „ 22 „
„ <i>C. Persson</i> i Stallerhult	„ 2 „ „ „ 22 „
„ <i>C. H. P. af Burén</i>	„ den 20 april,
„ <i>J. A. U. Fornander</i>	„ 4 dagar fr. o. m. den 23 apr.
„ <i>E. G. H. Åkerlund</i>	„ den 20 april och
„ <i>P. M. Olsson</i> i Blädinge	„ „ 23 „ .

Kammarens ledamöter åtskildes härupå kl. 2,48 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.

Lördagen den 20 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *W. Dyrssen* öfverlämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till förvärfvande af vissa områden i Göteborgs skärgård och invid Göteborgs stad för befästningsändamål;

angående årligt understöd åt vaktmästaren vid telegrafverkets station i Uddevalla O. L. Qvist; och

angående utvidgning af spårsystem och friplatser vid Albano järnvägsstation.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet *Hammar-skjöld*, som yttrade:

*Svar å
interpellation.*

Herr talman, mina herrar! Med kammarens tillåtelse har herr Starbäck till chefen för ecklesiastikdepartementet framställt tvenne frågor så lydande:

»1:o) Hvilken har anledningen varit, att Kungl. Maj:t ännu ej fattat beslut angående den af landets biskopar med afseende å läroböcker och undervisning i kristendom gjorda hemställan? och

2:o) när kan ett beslut i detta ärende väntas?»

Herr Starbäck inleder sin interpellation med en utförlig framställning af sakens förhistoria och af de utlåtanden, som af Kungl. Maj:t inforrats, och då denna framställning synes vara stödd på uppgifter från sakkunnigt håll, besparar den mig besväret att låta mitt svar föregås af en dylik redogörelse. För tillfället vill jag endast göra ett beriktigande. Interpellanten uppgifver, att ärendet förelåg färdigt till afgörande i slutet af december. Detta är icke riktigt. Vid den tiden inkom det sista af de inforrade utlåtandena, men ärendet var icke färdigt att föredragas förrän i senare hälften af januari. Jag vill nu omedelbart öfvergå till besvarande af frågorna.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Det torde få anses oomtvistligt, att hvad som rör religionsundervisningen hör till det viktigaste och på samma gång ömtåligaste i fråga om ungdomens uppfostran, och att missgrepp eller bristfälliga anordningar i detta hänseende kunna hafva ödesdigra följder. Hvar och en betraktar och bedömer dessa frågor efter den ställning han själf intager till kristendomen och ställer större eller mindre fordringar på den undervisning som meddeles i skolorna allt efter den betydelse, som kristendomen har för honom själf — fordringar, som kunna variera i alla grader från det strängaste renlärlighetsnit ända till fullständig liknöjdhet.

Om det således redan häraf är klart, att åsikterna om kristendomsundervisningens betydelse kunna vara mycket olika, så tillkommer här ytterligare den omständigheten, att äfven de, som icke äro nöjda med de nuvarande bestämmelserna utan önska en förändring, äro långt ifrån ense om sättet för densamma. Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, mot hvilken biskoparnes petition är riktad, har själf ansett sig böra i någon mån gå biskoparnes önskingar till mötes och har framställt ett förslag till ändring. Interpellanten har uti inledningen själf påvisat, att mellan detta och det i biskoparnes petition framburna ligga flera olika förslag.

Ännu andra hafva framställts. Det är ungdomens egna lärare, som visat sig äga så olika åsikter i frågan, och af deras egna uttalanden framgår, att man väl i allmänhet önskar en förändring, men att meningarna icke äro ense om i hvilken riktning denna bör gå. Hvad som ytterligare gör frågan invecklad, är den omständigheten, att i samband med biskopspetitionen inkommit en skrivelse från svenska missionsförbundet, hvori begäres, att föräldrar skola äga rätt att få sina barn befriade från kristendomsundervisning i skolan i de fall, där föräldrarne själfva *anse*, att densamma icke är öfverensstämmande med Augsburgiska bekännelsen; och petitionärerna betona, att bakom dem stå hundratusental af Sveriges folk.

Under sådana förhållanden och med hänsyn till så stor skiljaktighet i åsikter bör det icke rättvisligen väcka förvåning, att regeringen, som ett par gånger haft frågan under behandling, funnit densamma vara af så grannliga natur, att den kräfde ytterligare betänketid, innan den afgöres. Interpellanten tycker, att denna betänketid varit för lång; af hans eget uttalande synes framgå, att han själf skulle ganska raskt varit färdig med sitt afgörande, men vid sakens behandling inom statsrådet har lösningen icke funnits vara så lätt. Under trycket af den arbetsböda, som under denna riksdag legat på regeringen och icke minst på ecklesiastikministern, har därför biskopspetitionen fått hvila, och jag kan icke lofva interpellanten, att den kommer att ånyo upptagas till slutligt afgörande, förrän, efter slutad riksdag, mera arbetsro och lugn ha vunnits.

I ett hänseende är jag ense med interpellanten, nämligen att det hade varit önskligt, att denna fråga långt tidigare hade kunnat bringas ur världen, men jag delar dock icke hans mening, att uppskofvet vållat någon egentlig skada. Kan blott en *god* lösning vinnas, betyder det föga, om antagandet af en eller annan

ny lärobok blir något fördröjdt, hvilket för öfrigt icke heller är nödvändigt.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Jag ber först att få till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framföra min tacksamhet för att han så snart, trots den väldiga arbetsbörda, som hvilar på hans och regeringens bord, velat besvara mina frågor. Jag skall till en början äfven tacka honom, för att han rättat ett af mig begånget misstag. Till min ursäkt vill jag endast säga, att det ändå kunde synas, som om mitt uttryck varit riktigt, att frågan i slutet af december förelåg i fullt utredt och beslutmässigt skick, då jag hade mig bekant, att det sist infordrade utlåtandet, nämligen från kanslärämbetet, inkom till regeringen den 28 december. Att sedermera ytterligare en och annan petition komplicerat frågan och gjort den kinkigare för herr statsrådet att klargöra, ha vi ju nu också fått reda på. Detta må nu gälla hvad det kan.

Jag skall emellertid tillåta mig fästa herr statsrådets uppmärksamhet på, att den historik, som jag i min interpellation lämnade och som han själf välvilligt kallade utförlig, endast går tillbaka till dagen för biskopspetitionens afgifvande, sedan först en kortfattad antydan blifvit gjord om Riksdagens beslut år 1904. I samband därmed ber jag också att särskildt få fästa mig vid hvad herr statsrådet yttrade i inledningen till sitt anförande därom, att hvars och ens uppfattning om kristendomsundervisningen är beroende på hans eget intresse för och omdöme om denna undervisnings betydelse. För mig har grunden för min interpellation varit en annan. Strax innan jag framställde mina spörsmål, yttrade jag, att det låg mig, såsom medlem af Andra Kammaren, varmt om hjärtat att med det första blifva underkunnig om, huruvida den af Riksdagen år 1904 beslutade läroverksreformen skulle fullföljas enligt då lagda grunder eller på ett viktigt område förvanskas, och det är just från den synpunkten, som jag ber att nu få fullständiga den af mig förut lämnade historiken, hvilken ju af herr statsrådet medgifvits vara i allt väsentligt riktig.

Riksdagen beslutade år 1899 en skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande reformering af läroverken och undervisningen vid desamma. På grund af denna skrifvelse tillsattes en kommitté af åtskilliga personer, och denna kommittés betänkande lades till grund för den Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, som framlades vid 1904 års riksdag. I denna kommitté resonnerades äfven om inrättandet af en öfverstyrelse för läroverken; kommittén blef dock icke enig i den punkten, i det att majoriteten afslog framställningen om en öfverstyrelse. Reservationer däremot afgäfvos likväl, och reservanternas mening upptogs af departementschefen i hans yttrande till statsrådsprotokollet, och deras förslag blef äfven regeringens. För frågans behandling vid 1904 års riksdag tillsattes ett särskildt utskott.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Detta kom till ordagrant samma resultat som regeringen, och i Riksdagens skrivelse n:o 172 år 1904 rörande denna fråga återfinna vi slutligen uti denna punkt ordagrant samma beslut som i det af departementschefen på grund af reservationen inom kommittén framställda förslaget. Riksdagens skrivelse i denna punkt var af följande lydelse:

»Riksdagen har dels medgifvit, att till biträde vid öfvervakande af examina och utöfvande af den ecklesiastikdepartementet tillkommande uppsikt öfver de allmänna läroverken, enskilda läroverk med dimissionsrätt, statsunderstödda flickskolor och samskolor samt för handläggning af vissa läroverksärenden må, enligt närmare föreskrifter i särskild af Eders Kungl. Maj:ts utfärdad instruktion, inrättas en öfverstyrelse» etc. Sedermera har, såsom jag i min interpellation påpekat, instruktion utfärdats och ny läroverksstadga kommit till stånd på grund af detta Riksdagens beslut.

Gå vi nu att närmare granska hvad som föregått fattandet af detta Riksdagens beslut, så finna vi, efter hvad jag personligen, såsom suppleant i denna riksdags läroverksutskott, med bestämdhet vill påminna mig, och jag tror, att jag i det fallet kan återropa mig på de ärade medlemmar af kammaren, som då sutto som dess förtroendemän i detta utskott, att under debatten där om öfverstyrelsen icke fälldes ett enda ord, som gaf anledning att antaga, det någon då ville göra ett undantag från öfverstyrelsens befogenhet. Gå vi till debatten i Andra Kammaren -- och därvid skall jag särskildt be att få ha herrarnes uppmärksamhet med mig -- så finna vi, att mot öfverstyrelsens inrättande yttrade sig herrar Redelius och Hjärne, med hvilken senare trenne medlemmar af kammaren instämde. Ut i deras yttranden förekommer icke ett enda ord eller uttryck, som vare sig direkt anger eller under sig kan dölja, att de ansågo något undantag från öfverstyrelsens befogenhet i denna mening vara önskvärdt eller för framtiden behöfligt.

Däremot ha vi ett yttrande af dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, Carl von Friesen, som klart och tydligt anger, hvad hans mening var med inrättandet af denna öfverstyrelse, och jag skall be att få uppläsa den passus jag äsyftar, och där han säger: »För min del tror jag, att denna öfverstyrelsens inrättande skulle bana väg för andra reformer i liknande syfte. Ty föreliggande förslag innebär en början till att i någon mån *sekularisera* läroverksstyrelsen, och jag tror, att detta är ett steg åt riktigt håll.»

Således, så långt ifrån att debatten i Andra Kammaren angaf någon farhåga ens från kyrkligt håll, att öfverstyrelsen skulle komma att besluta några restriktiva föreskrifter angående sin befogenhet med afseende på undervisningen i skolorna, så långt ifrån att detta var fallet, uttalades i klara ord inför denna kammare af departementschefen en sådan mening om öfverstyrelsen. Och hvad blef resultatet af den omröstning, som kammaren gick till med öppen blick för frågans hela innebörd? Jo, att Andra Kammaren med 134 röster för och 68 mot antog Kungl. Maj:ts förslag om inrättande af en öfverstyrelse.

Detta är en komplettering af frågans historik, och jag frågar

er, mina herrar, om man icke med dessa fakta i minnet skulle ha vågat hoppas, att regeringen i denna fråga icke skulle behöft dröja så länge med sitt svar. För mig är det alldeles tydligt, att det riktiga och klara och reella svaret hade varit ett blankt nej på biskopspetitionen. Det hade varit öfverensstämmande med Riksdagens för tre år sedan fattade beslut. Och jag tillåter mig nu fråga: kan det verkligen vara möjligt, att vi skola få bevitna ett sådant skådespel i vårt land, att icke tre år förrunnit, sedan Riksdagen fattade ett viktigt beslut och så skall Kungl. Maj:t på administrativ väg vända upp och ned på detta Riksdagens beslut. Jag skulle mycket förvåna mig, om åtminstone medlemmarna af Andra Kammaren ville vara med om att på detta sätt få bakläxa af Kungl. Maj:t. Jag är för min del, herr talman, bestämdt öfvertygad om att detta vore oriktigt, och jag tillåter mig därför här att mot en sådan eventualitet inlägga min gensaga.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Hjärne: Herr talman, mina herrar! Då den ärade interpellanten har behagat åberopa äfven mig jämte åtskilliga andra ledamöter af Andra Kammaren med hänsyn till våra yttranden under läroverksdebatten år 1904, ber jag att få yttra några ord om min ställning till den föreliggande frågan. Det är mycket riktigt, som interpellanten anmärkte, att jag uttalade mig mot öfverstyrelsens inrättande, men jag kan icke förstå den slutsats, han vill draga af mitt yttrande, när han anser, att, därför att jag i det yttrandet icke påyrkade någon särskild inskränkning i en eventuell öfverstyrelsens befogenhet, jag skulle helt och hållet öfverensstämma med hans åsikter om öfverstyrelsens maktfullkomlighet. Det är gifvet, att då endast förelåg frågan, huruvida en öfverstyrelse skulle inrättas. Men sedan denna väl en gång kommit till, kan jag icke förstå, att de, som då uppträdde mot denna öfverstyrelse, skulle vilja tillerkänna densamma alla de maktbefogenheter, som öfverstyrelsen eller dess målsmän behagade göra anspråk på för dess räkning.

Jag vill icke inlåta mig på själfva frågan om huru kristendomsundervisningen bör anordnas, utan endast om öfverstyrelsens maktställning. Och jag vill i detta afseende säga, att, trots det yttrande af dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, som interpellanten åberopade, jag för min del icke tror det vara Andra Kammarens mening, att denna öfverstyrelse skulle utveckla sig till en så kraftig institution, att dess beslut skulle vare helt och hållet bestämmande för Kungl. Maj:t och eventuellt äfven för Riksdagen och dess Andra Kammare. Jag anser, att, sedan öfverstyrelsen en gång är inrättad, det nog är af nöden, att den står under stark kontroll. Jag tror icke, att Andra Kammaren öfver hufvud taget sympatiserar med de administrativa separatmyndigheter, som utveckla sig vid sidan af Kungl. Maj:t och Riksdagen. Och jag vill sålunda endast för min del uttrycka den önskan, att, när ärendet afgöres, det måtte afgöras uteslutande på sakliga skäl och icke med hänsyn till öfverstyrelsens maktbefogenhet.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Hazén: Herr talman, mina herrar! Jag har varit mycket tveksam, huruvida jag borde uppträda vid detta tillfälle, men den ärade interpellanten lät sitt anförande få den form, att jag anser mig af mitt samvete tvingad att här uppträda för att icke genom ett stillatigande ha ansetts instämma. Han ställde till Andra Kam-maren den frågan, huruvida den icke ansåg, att regeringen utan vidare borde hafva varit färdig med svaret, och det i den riktning han framställde. Detta tvingar mig att framträda så mycket hellre, som han ansåg, att prästernas stillatigande liksom varit ett i allo blankt samtycke till det beslut, som fattades år 1904. Af dessa skäl skall jag alltså be att få säga några ord i denna för mig och för många andra i vårt land så viktiga angelägenhet.

Den ärade interpellanten har synbarligen tagit till utgångspunkt § 168 i 1905 års stadga för rikets allmänna läroverk, där det bland annat står, att det tillkommer vederbörande ämneskonferens, d. v. s. rektor tillsammans med de lärare, hvilka undervisa i samma ämne, att pröfva behofvet af nya läroböcker samt att i sådant afseende afgifva förslag, som genom rektor skola insändas till öfverstyrelsen. Men jag ber att få erinra om en annan paragraf, nämligen § 201, där det med afseende på biskopens befogenhet heter: eforus tillkommer att hafva uppsikt öfver de allmänna läroverken i stiftet och särskildt det sätt, hvarpå kristendomsundervisningen vid dem handhafves, samt att för sådant ändamål besöka läroverken, börande han, därest brist förmärkes, därom hos öfverstyrelsen göra anmälan. Detta stadgande står i klar öfverensstämmelse med kyrkolagens 24 kap. 3 §, som, såvidt jag vet, icke är upphäfd, utan måste hafva gällande kraft. I nämnda paragraf heter det: »biskop skall hafva uppsikt med gymnasier och skolor så ock ungdomens upptuktelse efter skolordningen, uti hvilken ingen må egenvilligt göra någon ändring. De skola ock se på lektorer och skolmästare, med hvad flit, åhåga och nytta de sina ämbeten förrätta, afskaffa dem, som äro därtill oskicklige och försumlige och inga andra därtill befordra än dem de förvisso känna och veta vara ungdomen nyttiga.»

Det står enligt mitt förmenande alltså lagligen fast, att biskop har icke blott rätt, utan rent af plikt att vaka öfver det sätt, hvarpå kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken handhafves. Och är det nu så, blir frågan, hur långt hans befogenhet sträcker sig eller hvad betydelse ligger under orden »det sätt, hvarpå undervisningen handhafves». Skall icke biskopen få vara med om att öfvervaka den litteratur, som förekommer i läroverken? Antagom t. ex., att en rationalistiskt sinnad ämneskonferens föreslår som lärobok någon modern handledning för kristendomsundervisningen, samt att öfverstyrelsen — hvilket icke vore otänkbart — godkände en sådan för oss kristna mycket undermålig handledning. Hur skulle eforus förhålla sig i ty fall? Skulle han förmana lärarne och lärjungarne att icke följa boken, därför att den strede mot den evangelisk-lutherska bestämda bekännelsen och hvad de kristna i vårt land hålla för sant och rätt? Eller skulle han förklara sig missnöjd med

lärarne, därför att de följde en bok, som måste ogillas af alla kristliga föräldrar i vårt land?

Jag ser i stadgan för läroverken en dualism, och den är i detta fall svår att komma till rätta med. Men om man går närmare in på frågan och sätter den i samband med kyrkolagen, finner man, såsom jag visat, att biskoparne ha såväl rätt som plikt att icke blott hålla sig till lärarne, utan också, om man fått in en olämplig lärobok vid en skola, se till, att man får bort denna.

Jag skulle nu också vilja fråga herr Starbäck och andra, som gilla hans ståndpunkt: hvarför ären I så rädda för att låta biskoparne bestämma läroböckerna i kristendom vid de allmänna läroverken? Äro biskoparne i detta ämne mindre sakkunniga än läroverksöfverstyrelsen? Jag tror icke, att så är förhållandet! Ha de mindre lifligt intresse och ha de kallare hjärta för denna undervisning än öfverstyrelsen? Jag tror icke heller det kan bevisas. Och slutligen, ha biskoparne mindre förmåga än öfverstyrelsen att bedöma de öfriga, s. k. profana ämnena och gifva dem deras rätta plats? Nej, icke ens det, ty biskoparne stå i allmänhet på den bildningsnivå, att öfverstyrelsen icke är dem öfverlägsen.

Det måste således vara något, som ligger bakom denna tendens att inskränka erforernas makt. Motiven kunna vara olika. Och jag vill icke besvara med att uppräknas många, utan jag vill blott peka på ett par.

Ett motiv är klart och tydligt, och det har man redan sett i åtgärder från öfverstyrelsen och Kungl. Maj:t på grund af dess utlåtanden. Det är att så mycket som möjligt få bort den positiva eller, som vi ock kalla den, den mera ortodoxa kristendomsuppfattningen och ersätta den med en mera modern hypotesteologi. Man må säga hvad man vill om denna hypotesteologi, så är det ändock så, att när man icke har kristendomen blott för nöje och parad eller för att få lärdomsmeriter och en doktorshatt, utan för praktisk nytta, då tar man till vår gamla ortodoxa teologi, och den vill nog vårt folk behålla.

Så är det vidare här en strid om makten. Man säger, att biskoparne äro rädda om sin makt. Det kan också vändas om och sägas, att det är öfverstyrelsen, som vill ha oinskränkt makt, bli obegränsadt enväldig. Man har under frågans behandling målat upp klerikalismen, dess följder och vådor, och så har under tiden allmänheten icke känt och förstätt, hur den släppt från sig all makt och lagt den i öfverstyrelsens händer, och sålunda håller på att utveckla sig det mest enväldiga byråkratiska system landet skådat — ett verkligt mandarinvalde. Med stöd af läroverksstadgan tränger det undan allmänheten och föräldramakten steg för steg. På hvilket område är det till sist rum för dessa inom undervisningen? Ja, det är så kompakt sammanmuradt detta system, att man måste förvåna sig däröfver.

Det vore verkligen icke för mycket, om några utanför lärarekåren stående kunde få tillfälle att vara med om att ge utlåtanden i undervisningsfrågor. Allraminst skulle detta vara obehöfligt, när

Svar å
interpellation.
(Forts.)

det gäller allmänhetens intressen så närstående ämnen som kristendomsundervisningen, och då det gäller att skaffa ökad inflytande åt så pass kompetenta personer både i afseende på religionsundervisningen och i öfriga ämnen, som biskoparne äro.

Om man sålunda å ena sidan säger, att det är biskoparne, som vilja ha makt, kan man å andra sidan med lika fog påstå, att det är öfverstyrelsen. Och herr Starbäck har ju uttalat, att man icke skall skada »systemet», icke röra vid det ens med ett finger.

Vi hade under medeltiden ett enväldigt prästerskap och gå nu mot ett kanske lika mäktigt lärareväld. Och lika litet som det förra var ofelbart, lika litet har man anledning förmoda, att det senare skall bli det. Jag tror icke, att det senare skulle blifva drägligare eller bättre än det förra. Jag för min del kan icke annat än på det bittraste beklaga, om biskopspetitionen icke skulle beaktas af regeringen. Jag gör det af flera skäl. Jag gör det i kristendomsundervisningens namn. Man har sett, att från olika håll — missionsförbundet gjorde början och fosterlandsstiftelsen och allmänna prästföreningen fortsatte — man har uttalat sig för, att bestämmandet i denna sak icke ensidigt skulle ligga inom öfverstyrelsen och dess underlydande, utan att andra borde få vara med, sålunda också biskoparne såsom kyrkans styresmän. Ja, jag beklagar, om den icke skulle beaktas. Jag gör det i kristendomsundervisningens namn och gör det äfven af nitälskan för, att man måtte få rum för föräldrainsflytandet, det kristliga föräldrainsflytandet, inom vårt läroverksväsen, och jag gör det af intresse för, att man icke måtte lägga all makt i öfverstyrelsens hand. Ty det är väl så, att den bästa garantien mot maktens missbruk är, att makten blir delad.

Med herr Hazén instämde herrar *Zimdahl, Sædén, Svensson* i Bondön, *Räf, Danielsson, Sjöberg* och *Jonsson* i Lycksele.

Herr Höjer: Jag skall med herr talmannens benägna tillstånd yttra några ord i den föreliggande frågan, men förmodar, att kammarrens ärade ledamöter icke vänta, att jag skall tala i samma anda som den siste ärade talaren, ehuru det ligger inom möjlighetens gräns, att jag i allt fall är lika god kristen som han.

När man tager kännedom om den kända petitionen från den svenska kyrkans stordignitärer, så synes det mig vara alldeles gifvet, att man får det intrycket, att denna petition är uttryck af högt ställda och mycket öfverdrifna fordringar, på samma gång den liksom innebär ett famlande efter en makt, som man med grämlse funnit, att man förlorat och som man nu med all gewalt söker att återfå. Men biskoparnes petition, sedd från min synpunkt åtminstone, innebär tillika en förolämpning och en mycket stor förolämpning, ett misstroendevotum mot öfverstyrelsen för statens allmänna läroverk och statens ämneslärare i kristendom. Den innebär ett underkännande af öfverstyrelsens och kristendomsläraryrket kompetens att på ett tillfyllestgörande sätt inom ett visst område tillgodose kristendomsundervisningens intresse. Detta underkännande är så mycket

egendomligare, som alla dessa män, om hvilka jag nu talar, äro medlemmar af den svenska statskyrkan, de allra flesta af dem hafva erhållit teologisk fackbildning, många af dem äro i besittning af en teologisk lärdom, som fullt kan vara jämgod med de svenska biskoparnes. De flesta hafva dessutom förvärfvat stor pedagogisk erfarenhet, och hos många af dem är denna pedagogiska erfarenhet till och med större än den, som biskoparna varit i tillfälle att åt sig förvärfva. Nu komma Sveriges biskopar och ställa *sin* kompetens öfver kristendomslärares, fordra för sin del utsträckt makt och myndighet inom kristendomsundervisningens område: och det torde näppeligen kunna förnekas, att dessa kraf framställda i en ortodox renlärighets intresse för att skydda först och främst den och sedan därför att — som en svensk biskop öppet uttalat — de anse, att den svenska staten icke längre kan fostra den svenska ungdomen. När man lyssnar till allt detta tal, är det för mig åtminstone liksom ett återljud af medeltidens teorier om statens obetingade underkastelse under den kyrkliga myndigheten.

Biskoparnes petition innehåller å andra sidan enligt mitt förmenande ett betänkligt öferskattande af lärobokens betydelse inom kristendomsundervisningen. För alla tänkande lärare torde det vara gifvet, att läroboken blott och bart är något sekundärt, i andra hand normerande, är ett medel för lärjungen att fästa i minnet, hvad han under lektionen inhämtat. Det primära, det centrala i all undervisning är, mina herrar, icke läroboken, utan läraren genom sin undervisning och sin personlighet. Om nu denna personlighet är en i ordets fullaste mening rik, storstilad personlighet, så är icke ringaste tvifvel underkastadt, att han på sina lärjungar utöfvar ett kolossalt inflytande genom sitt ord och sitt exempel. Jag har från mina egna studieår en ganska rik erfarenhet i detta afseende. Om nu denna vidsynta, rika personlighet tillika är lärare i kristendom, så är, mina herrar, ingenting säkrare, än att hans religiösa uppfattning i de allra viktigaste religiösa tingen blir bestämmande kanske för lifvet för hans lärjungars religiösa uppfattning, den må stå i strid med läroboken eller icke. Läroboken blir i ty fall ingenting, läraren blir allt. Men då så utan tvifvel är förhållandet, så är det alldeles gifvet, att det icke är nog för biskoparne, om de vilja nå sitt mål, att få makt öfver läroboken. De måste ovillkorligen förvärfva sig makt öfver läraren, och jag tänker mig därför möjligheten af, att vi en vacker dag få mottaga en ny biskopspetition, i hvilken biskoparne hemställa till Kungl. Maj:t, att det måtte åt dem tillerkännas rätt att utnämna, suspendera och eventuellt afsätta alla rikets lärare i kristendom. Först då blir det, som det bör vara.

Det är för mig icke tvifvel underkastadt, att denna biskoparnes mycket omtalade petition är och blir en reaktion mot den läroverksreform, som 1904 genomfördes af svenska Riksdagen. Det är ett försök att, så långt sig göra låter, göra ogjordt, hvad som då gjordes. Om det försöket skall lyckas eller ej — ja, därpå skall svaret gifvas af herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Hvilket

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

detta svar under den närmaste tiden kommer att bli, känner jag icke. Men ett vet jag, att i vida kretsar kommer efter det svarets beskaffenhet herr statsrådet Hammarskjölds politiska personlighet att varda dömd.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet Hammarskjöld: Herr talman! Det kunde möjligen vara skäl att återföra den här diskussionen på en litet riktigare väg, än den nu råkat in på. Hvad är det frågan här gällde från början? Jo, herr Starbäck framställer en interpellation, i hvilken han frågar ecklesiastikministern, hvarför det dröjer så länge med besvarandet af biskopspetitionen och när detta svar kan komma. På dessa frågor har herr Starbäck fått fullt ärligt svar, det kan jag garantera. Det låg då icke i den frågan någonting alls angående realiteten af hvad biskoparne begärt. Det var endast fråga om *hvarför* och *när*. Men meningen med interpellationen framträder nu tämligen tydlig och klar. Den var att här i kammaren framkalla en realitetsdiskussion, en diskussion om biskopspetitionen.

Att jag icke alls vill inlåta mig på eller på något sätt uttala mig i den saken, bör hvar och en kunna begripa. Det är jag ju rent af förhindrad att göra af min ställning. Men eftersom här framställt en hel del påståenden och icke alla äro helt öfverensstämmande med verkliga förhållandet, skall jag be att få göra en liten rättelse. Herr Starbäck erinrade om ett uttryck i sin interpellation, att det gäller, om den af Riksdagen beslutade reformen skall fullföljas eller i ett viktigt hänseende förvanskas, och så frågade han, om kammaren kunde vara med om att regeringen skulle på administrativ väg vända upp och ned på Riksdagens beslut. Hvad är det då Riksdagen beslutit? I det kommittébetänkande, som låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition till 1904 års Riksdag, yttrades ej ett ord om frågan, huruvida den där ifrågasatta styrelsen skulle bestämma öfver läroböcker i de olika läroämnena. Och den bestämmelsen, som finnes i nu gällande instruktion, att öfverstyrelsen skall bestämma om val af läroböcker, kan icke alls sägas hafva framkommit »på grund af 1904 års nämnda skrifvelse n:o 172 efter vederbörlig utredning». I nämnda kommittébetänkande talas endast om periodvis återkommande eller på vederbörande författares begäran företagen granskning af läroböcker, och det är en helt annan sak. Nej, denna bestämmelse, att öfverstyrelsen skulle besluta angående läroböckerna, har kommit in i instruktionen för öfverstyrelsen utan att Riksdagen om den saken uttalat sig, och denna instruktion är af Kungl. Maj:t på administrativ väg utfärdad. Om det skulle sättas i fråga att ändra instruktionen — jag säger endast *om* — så kan det icke sägas vara ett upprifvande af Riksdagens beslut, ännu mindre att Kungl. Maj:t på administrativ väg vänder upp och ned på Riksdagens beslut. Ty hvad Kungl. Maj:t på administrativ väg gjort, kan Kungl. Maj:t på administrativ väg ändra.

Här har framhållits så mycket, att Sveriges lärare i kristendom allmänt skulle ställt sig på öfverstyrelsens sida. Jag ber att,

innan jag yttrar mig vidare, få säga, att jag talar fullt objektivt — min ställning till hufvudfrågan antyder jag på intet vis. När herr Starbäck påstår, att af 77 ämneskonferenser endast 7 eller, om de medräknas, som uttalat sig för ett biskopligt veto, 15 uttalat sig för biskoparnes petition, och om man ytterligare tillägger de 6 ämneskonferenser, som varit tveksamma, får man häraf ej draga den slutsatsen, att de återstående 56, som icke uttalat sig för bifall till biskoparnes petition, därför skulle vara för bifall till öfverstyrelsens förslag. Det är icke riktigt. Det är på det viset, att af de 77 ämneskonferenserna ha 9 uttalat sig för, att öfverstyrelsen skulle bestämma läroböcker utan sakkunniges hörande, men tydligt uttalat sig mot öfverstyrelsens förslag. 30 hafva uttalat sig för öfverstyrelsens förslag, 6 hafva uttalat sig för att öfverlämna afgörandet åt öfverstyrelsen *efter efori hörande*. Ser man nu på de 30, som uttalat sig för öfverstyrelsens förslag, så finner man, om man delar upp Sveriges läroverk i två grupper — nämligen de högre allmänna läroverken å ena sidan samt real- och samskolorna å den andra — att af de högre allmänna läroverkens 37 ämneskonferenser endast 9 uttalat sig för öfverstyrelsens förslag. Öfverstyrelsen har haft sitt egentliga stöd uti de mindre läroverken, där ämneskonferenserna i de flesta fall bestå af en, två eller tre lärare, och man får kanske ej alldeles lämna ur räkningen eller förbise, att ämneskonferenserna hade att yttra sig om ett förslag, som var framställt af en dem öfverordnad myndighet. Det kan ju alltid hafva haft *något* inflytande. I pressen har det från visst håll gjorts allt möjligt för att söka inbilla allmänheten, att öfverstyrelsens förslag skulle hafva några större sympatier bland lärarekåren, men om jag får döma efter de utlåtanden, som hafva inkommit, är detta ej fallet, ty såsom af det anförda framgår, hafva af 37 ämneskonferenser vid de högre allmänna läroverken endast 9 och af de 40 ämneskonferenserna vid realskolor och samskolor endast omkring hälften uttalat sig *för* öfverstyrelsens förslag. Som jag nyss sade i mitt svar å interpellationen, är det rätta förhållandet det, att man tämligen allmänt torde önska en förändring, men att åsikterna ännu så länge på långt när ej enat sig om den riktning, i hvilken förändringen bör gå. Det finns någonting, som är särskildt belysande för försöken att vilseleda opinionen: det, att man, såsom herr Starbäck i sin inledning nämnt, säger, att de teologiska fakulteternas ställning till frågan var sådan, att de i väsentliga delar anslöto sig till öfverstyrelsens ståndpunkt. Men hvaruti bestå de där väsentliga delarna, i hvilka de anslöto sig? Jo däri, att de liksom öfverstyrelsen ville ha en kommission; men öfverstyrelsen har i sitt uttalande i kraftiga ordalag skildrat vådorna af en bestämmelse, hvaregenom öfverstyrelsen skulle frantagas rätten att bestämma om läroböckerna i kristendom, och det är just en sådan bestämmelse, som den teologiska fakulteten i Uppsala föreslagit. Det är en ganska väsentlig skillnad, och när öfverstyrelsen är så mån om att räkna lärarnes röster, så borde den ej alldeles hafva underlåtit att nämna, att dess förslag i teologiska fakulteten i Lund segrade med en rösts

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Svar å
interpellation
(Forts.)

majoritet. I själfva verket är det af samtliga teologie professorer endast tre, som anslutit sig till öfverstyrelsens förslag. Jag tror, att det skulle vara lyckligt, om man låte frågan få litet mindre dimensioner än den man på *ömse* håll velat gifva den. Jag säger med flit å *ömse* håll, ty jag anser, att de, som hålla på biskoparnes petition, hafva blåst upp den till större betydelse, än den i verkligheten har, och de andra hafva på sitt håll också blåst upp den alltför mycket. Hur Kungl. Maj:ts beslut kommer att utfalla, därom kan jag nu af naturliga skäl ej uttala mig, men så mycket vill jag säga, att nog vill jag bjuda till att åstadkomma ett för undervisningen lyckligt och rättvist resultat.

Herr Centerwall: Herr talman! Jag skulle verkligen ej vilja förlänga denna debatt, då vi hafva så mycket af saklig och allvarlig natur, som väntar på oss, om det ej vore därför, att jag anser det vara min skyldighet som lärare vid svenska läroverken att i väsentliga delar instämma med interpellanten. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har ansett det lämpligt att betona, att hans svar var *ärligt*, och om den saken har väl ingen i denna kammare tviflat, men hans svar var icke *tydligt*. Det innebar hvad man kallar en kringgående rörelse, en obenägenhet att svara, en obenägenhet att inlåta sig på realiteten, som här nyss talades om.

Det kan jag ej heller undra på, men utan att vilja uppträda som någon tankeläsare, är man möjligen berättigad att däraf sluta sig till, att det finnes någonting oklart i ställningen inom den korporation, som i sista hand skall behandla ärendet, innan det afgöres af Kungl. Maj:t. Herr statsrådets svar gjorde på mig intryck af hur det är för ett villebråd, ett i alla afseenden ädelt hjortvillebråd, som ej finner det möjligt att undvika jägaren annat än på det sätt, att det undkommer genom en underjordisk gång, där man ej kan följa det.

För öfrigt tror jag, att herr statsrådet har positivt orätt i *en* sak, nämligen när han säger, att Riksdagen icke haft något att göra med den instruktion för öfverstyrelsen, på grund af hvilken denna har ansett sig kunna handla så som den gjort. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att Riksdagen bestämt, att Kungl. Maj:t skulle utfärda en instruktion för öfverstyrelsen. Sålunda är denna instruktion i allra sista hand beroende på Riksdagen själf. Vidare undrar jag, om jag missminner mig, när jag säger, att uti den proposition, som låg till grund för kammarens beslut i afseende å läroverksfrågan, det verkligen förekom, att öfverstyrelsen skulle hafva rätt att bestämma läroböcker. Förhåller det sig så, är det väl ändå riktigt att med herr Starbäck och dem, som hafva samma åsikt som han, vilja uppehålla Riksdagens auktoritet och värdighet gentemot ett eventuellt försök — jag vill nämligen ej säga, att något sådant *nu* föreligger — att på något sätt förvanska, hvad Riksdagen faktiskt föreslagit.

Jag har här under debatten hört mycket, som jag skulle vilja bemöta, men jag skall endast plocka ut något litet. Inom parentes

vill jag nämna, att den, som bragt denna fråga in på realitetens mark — hvilket dock ej varit behöfligt, ty vi få kanske snart tillfälle att gå in på densamma i ett annat sammanhang — var en ifrig försvarare af biskoparne och ecklesiastikministern, hvilken här till kammarens uppbyggelse höll ett — föredrag. En annan medlem af kammaren har beklagat, att öfverstyrelsen utvecklat sig till hvad han kallade en kraftig institution, som till och med kunde uppträda vid sidan af regeringen. Det är dock en något hård beskyllning mot öfverstyrelsen. D. v. s. att den är kraftig är ingen hård beskyllning ty Gud bevara oss för en institution, som ej ägde kraft att böja de tjurskalliga nackarna på visst folk! Det behöfs stor kraft inom alla institutioner och ej minst inom dem, som skola sköta de svenska läroverken, hvilka varit tämligen själfständiga. Och hvarför hafva de varit själfständiga? Jo därför, att eforerna ej alltid velat eller kunnat göra sin plikt som uppsyningsmän. Hur hafva dessa skött sitt kall att se efter de svenska läroverken? Jag har ingenting emot biskoparne. Jag har en gång på detta rum — eller kanske det var i gamla riksdagshuset — sagt, att ända till början af förra århundradet är svenska skolans historia dess biskopars. Huru hafva emellertid dessa biskopar på senare tid skött sin plikt? Jo, en gång hvart fjärde, femte, åttonde eller kanske tionde år hafva de kommit med pomp och ståt, mottagna på det högtidligaste, och inspekterat skolan under en dag eller halfannan. För öfrigt hafva de suttit i sina stiftsstäder och där godkänt eller förkastat vederbörande kollegiers eller rektorers beslut — i allmänhet godkänt dem. Sålunda hafva de utträttat ytterst litet. Det är väl en följd af att andra grenar af stiftsstyrelsen blifvit allt vidlyftigare och tagit dem alltmera i anspråk, så att de ej kunnat sköta läroverken såsom de bort. Men ej skall man göra en förebråelse mot öfverstyrelsen däraf, att den tager i med litet kraftigare hand, än hvad eforerna velat eller kunnat göra.

Det är litet svårt att komma till sakens kärnpunkt. Sakens kärnpunkt är ju den, att hela svenska allmänheten står undrande och spörjande, huruvida regeringen och särskildt ecklesiastikministern skall taga parti för eller emot biskopspetitionen, huruvida läroverksreformen, sådan den en gång framlagts af en framstående ecklesiastikminister och antagits af svenska Riksdagen, till en viss grad skall förfuskas eller ej. Det är, hvad man nu undrar på. Ej har jag för min del något emot vare sig kristendomen eller statskyrkan eller biskoparne som stiftschefer i allmänhet, men ej går det väl an att släppa in två herdar med olika viljor att leda samma hjord. Ty det kan väl ej nekas, att öfverstyrelsen är en sekulär myndighet och biskopen en andlig. Det måste ibland leda till strid, och hur går det då med hjorden, d. v. s. de svenska läroverken? Därför är det bäst att låta öfverstyrelsen enhetligt sköta om de svenska skolorna med kraftig hand, men naturligtvis öfvervakad af regeringen och de organ, som regeringen därtill har bestämt. Regeringen har ju lyckats få en särskild man i ecklesiastikdepartementet, som skall sköta om de där angelägenheterna, och däri finner jag ej något ondt.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Jag vill ej blanda in, hvad pressen gjort, klerikal eller icke klerikal. Icke finnes det väl många i Sverige, som äro klerikala i den gamla bemärkelsen, d. v. s. så att de tro, att deras själs salighet hänger på biskopars och prästers gillande. Sådana tror jag åtminstone, att det ej finnes nu för tiden. Och finnes det några, tror jag ej, att de skulle våga göra sig offentligt gällande.

Det är nu också en annan sak, som spelar in i denna fråga, och ehuru det är rätt svårt att därom yttra sig, anser jag mig dock böra påpeka, att den nuvarande ecklesiastikministern i följd vid ett par tillfällen yttrade sig på ett sådant sätt, att man skulle kunna tro, att han, då åtminstone, hade något emot öfverstyrelsen. Jag påminner mig särskildt hans yttrande rörande uppsikten öfver flickskolorna den 31 mars förra året. Jag är emellertid fullt öfvertygad, att vindarna på höjderna blåst bort alla småaktiga hänsyn och att den gamla satsen besannats, att den Gud gifvit ett ämbete, honom gifver han ock förmågan att sköta det. Det ligger dock alltid litet misstanke kvar i ett syndigt människohjärta, hvilken icke ens den rena luften i denna kammare mäktat helt upplösa. Den fråga, mången med oro gör sig, är den: skola vi splittra vår läroverksreform? Finnes det under de åtgärder, som kunna komma att vidtagas, någon ovilja mot den myndighet, som skall genomföra reformen, och som icke bör motarbetas utan på allt sätt understödjas för att af den svenska skolan kunna göra hvad jag tror, att den vill göra, nämligen något, som står i jämnhöjd med Europas bästa skolor?

Jag hoppas, att jag har sagt detta med all den hänsyn, som jag, åtminstone på hvarje annat rum än detta, är skyldig det svenska skolväsendets chef, le grand maitre de l'université, såsom det karakteristiska franska uttrycket lyder, men som jag äfven här vill taga, då jag för honom hyser både tillgifvenhet och vördnad. Hans svar kan jag dock icke gilla.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammar-skjöld: Herr talman! Herr Centerwall är som alla lärda herrar mycket vetgirig och vill gärna öka sitt vetande. Nu lider han Tantali kval af att icke kunna få veta, hvad regeringen tänker, icke ens hvad ecklesiastikministern tänker, i denna fråga. Jag beklagar, ja, jag beklagar uppriktigt, att jag icke kan gå honom till mötes i detta hänseende. Ty därtill har jag ingen rättighet; men hade jag, så skulle jag med nöje säga, hvad jag tänker.

Emellertid, för att trösta sig, uttalade han den anmärkningen mot mitt svar, att han tyckte, att det innebar en antydning om att det uti regeringens ställning i den här frågan dock förelåg en viss oklarhet. Ja, tänk om hans misstanke vore grundad, tänk om det oerhörda inträffade, att vid behandlingen af en viktig och grannliga fråga, som skall handläggas af en korporation af 11 medlemmar, denna fråga icke bara diskuterades, utan det till och med yppade sig olika meningar!

Jag vet icke, hvad herr Centerwall har för åsikter om regeringar i allmänhet och om denna regering i synnerhet. Jag hoppas emeller-

lid, på grund af hans sista ord, att han har mycket goda tankar om den nuvarande regeringen. Men nog bör hans långvariga riksdagsmannabana och hans mångåriga deltagande i utskottsarbete hafva lärt honom, att, när en viktig och ömtalig fråga skall behandlas, det väl hör till de allra yttersta sällsyntheterna, att det ej yppar sig olika meningar; och, »kan det tröste», så vill jag gärna erkänna, att det är olika meningar i regeringen.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Efter ett och annat anförande att döma, ser det verkligen ut, som om Sveriges rikes biskopar genom inrättandet af öfverstyrelsen skulle hafva blifvit satta allddeles utom spelet, d. v. s., om de handla fullt lojalt, höll jag på att säga, och icke försöka att sticka sig fram med särskilda petitioner. Jag skall dock be att få upplysa herrarna, att så illa ställt är det verkligen icke med Sveriges biskopar. Man behöfver bara taga Kungl. Maj:ts nya läroverksstadga och slå upp registret och se efter, hvad som står under rubriken »eforus», så får man se, att det är ganska mycket, som biskoparna hafva att säga. Jag skall särskildt be att få citera en paragraf, n:o 201, för att herrarna skola förstå, att icke är det så farligt ställt i alla fall, som någon talare velat låta påskina.

Den nämnda paragrafen lyder sålunda: »Eforus tillkommer att hafva uppsikt öfver de allmänna läroverken i stiftet och särskildt öfver det sätt, på hvilket kristendomsundervisningen vid dem handhafves, samt att för sådant ändamål besöka läroverken; börande han, därest brister af honom bemärkas, därom hos öfverstyrelsen göra anmälan.» Ja, det kan ju hända, att det där sista har en litet otreflig bismak för svenska kyrkans högste; men det är dock i alla fall sannolikt på det sättet, att biskoparnas inflytande är ganska stort, till och med när det gäller öfverstyrelsen. Vidare har eforus rättighet att yttra sig, när det gäller tillsättande af lektorer i kristendom, att fastställa ordning för gudstjänstbesök, att utsätta dag för termins början och slut samt tid för årsafslutning med realskolans fem lägre klasser och gymnasiet tre första ringar, att utse vittnen för studentexamen, att närvara vid de med årsafslutning förenade förhör och uppvisningar samt därefter hemförlovva ungdomen m. m. m. m. Bland annat har han också att utse läroverkets inspektor. Jag tror att det där kan räcka en bra bit.

Emellertid föreföll det mig i alla fall rätt märkvärdigt, på tal om biskoparna, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, när det gällde ämneskonferensernas uttalanden, ville söka göra gällande, att dessa uttalanden dock i någon mån kunde hafva influerats däraf, att lärarna skulle yttra sig till och om en öfverordnad myndighet. Ja, det kan ju hända. Jag har icke precis den uppfattningen om våra lärares i kristendom ödmjuka sinnelag, när det gäller att yttra sig om hvad de anse riktigt eller oriktigt; och jag fick genom en i Svenska Dagbladet häromdagen införd artikel, under tecknad af en lektor i kristendom, fullt klart för mig, att åtminstone vid det läroverk, jag tillhör, sådant icke skulle komma i fråga.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Men när herr statsrådet vidare omnämnde teologiska fakulteter i Lund och påstod, att denna hade fattat sitt beslut med endast en rösts öfvervikt, då undrade jag för mig själf: kan det verkligen vara möjligt, att där uppe på den höga plats, där herr ecklesiastikministern sitter, han alldeles har glömt bort det inflytande, som fakultetens närmast öfverordnade myndighet, prokansleren och biskopen i Lunds stift, måhända kan hafva utöfvat där nere i sin stiftsstad, ett inflytande, som jag för öfrigt misstänker räckt betydligt längre och högre.

Nu har det sagts här, att meningen med interpellationen varit att åstadkomma en realdebatt. Ja, min mening med interpellationen var att få klart och tydligt svar på mina frågor; och det har jag ju fått delvis. Men med anledning af det svaret var det, som jag vågade erinra både herr ecklesiastikministern och kammaren om Riksdagens beslut år 1904; och till det beslutet måste jag nu återkomma.

Det är på det sättet, säger herr statsrådet, att utfärdandet af instruktion och bestämmandet af villkoren för läroböcker äro administrativa åtgärder; och en administrativ åtgärd kan på administrativ väg ändras. Men då skall väl någonting hafva inträffat, till exempel att, såsom herr Hazén fruktade, öfverstyrelsen gifvit tillåtelse att använda en lärobok, i hvilken fullkomligt klart och tydligt irrläror framställdes eller materialism och rationalism predikades. Under sådana förhållanden skulle Kungl. Maj:t med fog kunnat företaga en ändring af den på Riksdagens beslut grundade instruktionen: men något sådant har icke inträffat. Andemeningen med Riksdagens beslut var dock, att öfverstyrelsen skulle öfvertaga i allt väsentligt domkapitlens och eforernas uppsikt öfver läroverken; och jag vill i detta sammanhang ännu en gång erinra om den klart och tydligt uttalade mening, som jag citerade ur den dåvarande ecklesiastikministerns mun, nämligen att det då var en början, en ringa början, till läroverkens sekularisering.

Tyvärre, herr talman, är det icke möjligt att vid sådana här tillfällen anhålla om någon votering; men jag vågar i alla fall hoppas att, om en sådan kunde företagas, Andra Kammaren med öfverväldigande majoritet skulle visa sig fortfarande fasthålla vid sitt år 1904 fattade beslut och inlägga sin gensaga mot att detta beslut på regeringens väg ändras.

I detta anförande instämde herrar *Staafl*, *Kvarnzellius*, *Bromée* i Billsta, *Biesert*, *Karlsson* i Göteborg, *Berg* i Göteborg, *Larsson* i Göteborg, *Wijk*, *Röing*, *Larsson* i Lund, *Branting*, friherre *Bonde*, *Kjellberg*, *Beckman* i Djursholm, *Wawrinsky* i Saltsjöbaden, *Fürst*, *Pettersson* i Södertälje, *Ekman* i Mo gård, *Johansson* i Öja, *Nyström*, *Söderbergh* i Karlshamn, *Broomé* i Bärslöf, *Rune*, *Ljunggren*, *Thorsson*, *Rydén*, *Nilsson* i Malmö, *Christiernson*, *Thylander*, *Ericsson* i Vallsta, *Larsson* i Västerås, *Sundström*, *Sundin*, *Wickström*, *Carlsson* i Mahnberget, *Berglund*, *Lundström*, *Nordin*, *Eriksson* i Grängesberg, *Camitz*, *Wawrinsky* i Stockholm, *Henricson*, *Bergström*, *Blomberg*, *Lundgren* och *Forssling*.

Herr Centerwall: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet gjorde mig den äran att gå in på en skämtsam biväg för att komma ur den situation, som han irakat, och behagade därvid tala om min vetgirighet. Ja, någon vetgirighet i det fallet behöfde jag ej ha, ty det var ju allmänt kunnigt, att meningsskiljaktighet inom regeringen förelåg. Men skulle jag möjligen ännu en gång försöka att få min vetgirighet tillfredsställd, så skulle jag kanske få veta ännu flera interiörer från statsrådet.

*Scor å
interpellation.
(Forts.)*

Herr statsrådet sade också, att jag lider Tantalus kval. Jag undrar, om icke alla svenska läroverk för närvarande lida Tantalus kval. Tantalus satt, som bekant, i vatten till halsen och såg de allra härligaste frukter framför sig; men när han skulle gripa dem, veko de undan; och så skulle ock våra svenska läroverk kunna beröfvas den nya reformens frukter. Vi hade hoppats att få en öfverstyrelse, som finge sköta om alltsammans, så att skolkarlar skulle få sköta skolan; men man vill nu, att personer, som stå utanför skolan, som visserligen en gång varit nära beslätade med henne, men ej numera äro det, skola få lof att blanda sig i våra angelägenheter. Jag upprepar hvad jag sagt förut: skolan blir icke lugn, förrän vi få ett ordentligt svar på vår fråga, vare sig åt det ena hållet eller åt det andra. Blir svaret sådant, att skolans öfverordnade myndighet icke får sköta dess angelägenheter, så lär det väl bli någon råd för det; men det säger jag, i likhet med herr Höjer, att en gång skall historien döma den ecklesiastikminister, som nu i andra led efterträder Carl von Friesen, och döma honom till icke ringa del efter det sätt, hvarpå han lyckats lösa den fråga, som nu ligger före.

Herr Söderberg i Hobborn: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke tillåta mig att följa den siste talaren i hans profetiska uttalanden gentemot herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, men jag vill börja mitt anförande med att citera några ord, som han yttrade i början af sitt första anförande. Han sade nämligen: »jag anser mig skyldig att såsom lärare säga några ord i denna fråga». Jag skulle vilja fortsätta där och säga, att jag såsom lekman, såsom medlem af denna kammare och medborgare i det svenska samhället vill säga min mening i frågan. Medan jag ännu sysselsätter mig med herr Centerwall, vill jag protestera mot ett uttryck, som han använde, och hvilket, om jag icke missuppfattade honom, lät ungefär så här: Det är lyckligt, att vi hafva något slags styrelse, en öfverstyrelse som kan böja nackarne på en del tjurskallar hos vårt svenska folk, eller något dylikt. Jag tror, att samförstånd och nationell samling vare sig på ena eller andra området aldrig kan uppnås på en sådan väg. För min ringa del vill jag tvärtom uttala ett tack till herr ecklesiastikministern, som tagit denna fråga under allvarligt öfvervägande och lofvat att i hvad på honom ankomme söka få frågan om kristendomsundervisningen i våra skolor ordnad på lyckligast möjliga sätt. Det har här

Svar å
interpellation.
(Forts.)

framställtts åtskilliga anmärkningar med anledning däraf. att regeringen icke ännu kunnat fatta beslut i frågan. Från alla håll har erkänts, att det senaste yttrandet inkommit den 28 december förlidet år. Besinnar man, såsom också från båda hållen blifvit åndtydt, att under senaste vinter på regeringens bord legat oerhördt mycket arbete af olika slag, torde det icke kunna väcka förvåning, att regeringen eller nu närmast ecklesiastikministern ännu icke hunnit att taga den grannliga och mycket viktiga frågan om vår kristendomsundervisning under bepröfvande och slutligt afgörande. Åtminstone kan jag för min del icke förundra mig däröfver.

Medan jag har ordet skall jag be att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få rikta en vördsam vädjan, att han vid denna frågas slutliga bedömande och afgörande ville ägna all den uppmärksamhet, som saken kräfvat, icke allenast åt den skrifvelse som inkommit från biskoparne utan äfven åt dem som inkommit från svenska missionsförbundet och fosterlandstiftelsen. och jag vill betona, att bakom dessa skrivelser stå tusenden och åter tusenden af vårt folk, som vänta att från regeringens sida åtgärder skola vidtagas för att få denna fråga löst på ett tillfredsställande sätt. Herr talman! jag har med dessa ord endast velat tillkännagifva min ståndpunkt. Jag förundrar mig icke öfver dröjsmålet utan vill som sagdt framställa en vördsam vädjan, att frågan nu måtte få en för vårt folk verkligt lycklig lösning.

Herr Hildebrand: Det finnes väl ingen af kammarens ledamöter, som icke gärna hade sett, att man i herr statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet svar erhållit ett bestämdt besked om regeringens ställning till frågan. Detta har emellertid icke nu kunnat ske. Ecklesiastikministern har angifvit bestämda skäl härtill och förklarat, att regeringens beslut inom en nära framtid komme att föreligga. Det förefaller då ganska egendomligt, att flera försök här gjorts att, så att säga, utkräfva ansvar innan ett beslut föreligger på grund af att de som försökt detta tydligen utgått ifrån, att regeringens beslut skulle utfalla så, att ett klander från deras sida vore befogadt. Jag har ansett att uppmärksamheten bort fästas på denna omständighet, denna egendomlighet, denna nyhet i praxis inom kamrarne att försöka utkräfva ansvar innan något beslut föreligger. Det synes dock som om såväl skrifven grundlag som praxis lämnat åt kamrarne och deras ledamöter många olika sätt att utkräfva ansvar, sedan ett beslut blifvit fattadt af regeringen.

Herr Lindh i Gäfve: Herr talman! Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet yttrade i ett af sina anföranden, att meningen här tydligen vore att komma in på realitetsdiskussion. Jag skall icke göra mig skyldig till det allra ringaste i den vägen, utan hålla mig uteslutande till det formella. Herr statsrådet yttrade, att han lämnat ett fullt tillräckligt svar på frågan, hvarför det, ehuru denna fråga vore ägnad att hos mängen framkalla oro, ändock dröjt så länge med dess afgörande. Skälen härtill angäfvos hafva varit

Svar å
interpellation.
(Forts.)

dels frågans allvarliga och ömtåliga natur och dels hopade göromål för regeringen. Säkerligen har interpellanten icke varit okunnig om att dessa saker förlegat. Han vet säkert mycket väl, att ämnet är både allvarligt och ömtåligt och att regeringen, särskildt äfven herr ecklesiastikministern, haft många och allvarliga arbeten om händer. Jag undrar dock, om dessa båda af statsrådet angifna skäl äro af den beskaffenhet, att de kunna tillbakavisa befogenheten af att framställa denna fråga: hvarför har det dröjt så länge med denna sak, ehuru densamma dock enligt herr statsrådets eget uttalande förelåg i utredt skick om icke före så dock vid riksdagens början. Huru många viktiga och ömtåliga frågor har icke Riksdagen sedan dess fått behandla och har ytterligare att behandla, frågor som alldeles icke förelegat vid så tidigt stadium eller i på långt när så utredt skick som denna. Frågan är visserligen både allvarlig och ömtålig, men däri ligger icke, att det skall krävas så lång tid att afgöra den. Utredd som den är, synes den hufvudsakligen kräva ett allvarligt öfvervägande och beslutsamhet. Jag kan väl förstå, att en korporation, som har en fråga under sitt afgörande, behöfver noga ventilera och pröfva densamma och att den, då en ny viktig fråga tillkommer, för någon tid kan bli skjuten åt sidan. Men jag undrar, om icke statsrådet i ett senare anförande ytterligare pekat på ett skäl, som härvid kanske varit mest afgörande. Statsrådet sade, att om han kunde göra herr Centerwall någon glädje med att tala om för honom, att frågan framkallat olika meningar inom regeringen, ville han meddela detta. Ja, då ligger däri ett svar på interpellantens fråga, som enligt min mening pekar på tyngdpunkten för tillfället. Jag kan åtminstone icke värja mig för den tanken, ty då det framhålles, att inom regeringen råda olika meningar, så förstår man, huru en fråga särskildt i en skarpt utpräglad politisk situation får träda tillbaka för de stora politiska frågorna. Detta säger jag icke direkt för att klandra, på samma gång jag dock tillåter mig framhålla, att det otvifvelaktigt måste göra ett godt intryck, om regeringen äfven i en slik situation låter en viktig fråga afgöras uteslutande med hänsyn till sin egen beskaffenhet. Jag kan förstå, säger jag, att andra hänsyn kunna få spela in, men jag anser dock, att det är af både intresse och värde att ha fått detta fastslaget.

Jag förstår däremot icke, att herr Hildebrand kan säga, att här är meningen att ställa ett statsråd till ansvar för något, som han ännu icke har beslutat. Om det skall vara tal om något ställande till ansvar, så är det ansvar för att statsrådet dröjt så länge med att besluta något.

Herr talman, jag hade endast rörande frågans rent formella sida velat säga detta. Jag tror, då statsrådet själf, på samma gång han talade om frågans ömtåliga och allvarliga natur, uttryckte en önskan, att densamma icke skulle få för stora dimensioner, att det sätt, hvarpå frågan inom regeringen fått ligga, knappast är ägnadt att minska dess dimensioner, utan tvärtom.

§ 4.

Herr statsrådet m. m. *Albert Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att erhålla laga skifte.

Den kungl. propositionen blef på begäran bordlagd.

§ 5.

Ordet erhöles nu på begäran af

*Svar å
interpellation.*

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *Albert Petersson*, som anförde: Ledamoten af denna kammare herr *P. Pehrsson* i Österby har med kammarens begifvande till mig framställt följande spörsmål:

Hafva några åtgärder vidtagits för att förslag till lag om fakultativt civiläktenskap må kunna för Riksdagen framläggas, och när kan man vänta ett sådant lagförslag?

Härå har jag att svara följande:

Såsom interpellanten själf erinrat i sitt anförande till kammarens protokoll har *lagstiftning i angifna ämne beqärts dels* genom kyrkomötets skrifvelse den 8 oktober 1903, däri kyrkomötet anhållit om den ändring i gällande äktenskapslagstiftning, att åt alla sådana svenska medborgare, för hvilka enligt nu gällande lag kyrklig vigsel är den enda lagliga formen för äktenskaps ingående, måtte medgifvas rätt att, om de så önska, inför borgerlig myndighet i stället för genom kyrklig vigsel ingå äktenskap, samt att därvid tillika sådana bestämmelser måtte meddelas, att icke kyrkans medverkan till äktenskaps afslutande må hos vederbörande prästerskap påfordras i de fall, där god kyrklig ordning och kyrkans värdighet skulle därpå lida: *dels* genom *Riksdagens skrifvelse* den 15 april 1904 med begäran om sådan ändring i gällande bestämmelser angående formen för äktenskaps afslutande, att rätt att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet måtte medgifvas jämväl dem, hvilka för närvarande äro i sådant afseende uteslutande hänvisade till vigsel inom svenska kyrkan eller främmande trossamfund.

Det i dessa skrifvelser begärda lagstiftningsarbete har *ingalunda utan vidare lagts å sido* inom justitiedepartementet.

Redan under våren 1905 upptogs ärendet till behandling i departementet och ett utkast till lagförslag utarbetades. Arbetet blef emellertid då ej vidare fullföljdt — jag antager att de politiska händelserna under sommaren sagda år voro anledningen härtill. På hösten 1906 återupptogs arbetet och var det min afsikt att då söka föra detsamma till slut. Efter någon tids förlopp befanns det emellertid omöjligt att fullfölja detsamma vid sidan af de olika lagförslag — främst förslagen till lösning af rösträttsfrågan — hvilka då måste beredas och hvilka till det yttersta upptogo alla departe-

mentets arbetskrafter. Det fanns därför ingen annan utväg än att åter låta arbetet med äktenskapslagstiftningen hvilat.

Sedan dess har intet kunnat därvid åtgöras. Min afsikt att efter rösträttsförslagets framläggande återupptaga frågan har omintetgjorts väsentligen därigenom, att byråchefen för lagärenden under riksdagen tagits i anspråk för arbetet i rösträttsutskottet.

Det ifrågavarande lagstiftningsarbetet är af beskaffenhet att *väl lämpa sig* att utföras inom justitiedepartementet. Jag har därför lika litet som en föregående departementschef velat för detsamma anlita arbetskrafter *utom* departementet. Får departementets lagbyrå ägna sig åt det arbete, för hvilket den närmast är afsedd, torde åtminstone nu ifrågavarande lagförslag kunna där uppgöras inom rimlig tid.

Jag bör emellertid i detta sammanhang *ej underlåta* att uttala, att arbetskrafterna inom lagbyrån äro otillräckliga för det arbete, som *numera* kräves af denna afdelning inom justitiedepartementet. Äfven trots tillfällig förstärkning har byrån icke varit i stånd att så snabbt, som önskvärdt vore, tillmötesgå de från olika håll — Riksdagen och de andra departementen — framställda krafven på lagförslag inom olika områden. Fordringarna i detta hänseende hafva under senare år vuxit betydligt och äro fortfarande stadda i ökning.

För att ge en föreställning om hvad man i detta hänseende kräver af lagbyrån, ber jag att få nämna några af de viktigare frågor, i hvilka lagstiftningsåtgärder äro begärda och hvilka synas mig vara af den beskaffenhet, att deras behandling borde om möjligt utföras inom departementet. Jag bör härvid uttryckligen betona, att förteckningen icke är fullständig.

De lagarbeten jag åsyftar äro följande:

1. lagstiftning angående fakultativt civiläktenskap;
2. lagstiftning om ogift moders rätt att vara okänd;
3. bearbetning af sakkunniges förslag till bestämmelser om inmutningsrätten;
4. bearbetning af egnahemskommitténs förslag till ändringar i vissa delar af lagen om hemmansklyfning m. m. och om vissa §§ i lagfartsförordningen;
5. lagstiftning om slakt;
6. svensk lagstiftning i anledning af 1905 års internationella konventioner angående äktenskaps rättsverkningar, arf, testamente, förmynderskap och vissa till civilprocessen hörande ämnen;
7. lagändringar i fråga om prästval, nämligen angående a) sluten omröstning b) upphäfvande af indigenatsrätten och c) förenkladt förfarande;
8. ändrade bestämmelser om skillnad i äktenskap och trolofningar;
9. ändringar i vissa delar af konkurslagen;
10. lagstiftning angående illojal konkurrens;
11. lagstiftning angående stängningstid för handelsbutiker;
12. lagstiftning angående förbud mot söndagshandel med tobak

å gator;

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
Forts.)

13. lagstiftning angående skydd för omyndigs egendom:

14. lagstiftning angående undanskiftande i dödsbon af medel för minderårigas uppfostran:

15. lagstiftning angående samfärdsvägars användande för telegraf- och telefonledningar.

Hvad nu angår den af interpellanten omförmälta lagstiftningen — om civiläktenskapet — torde af hvad jag anfört framgå, att chefen för justitiedepartementet haft sin uppmärksamhet riktad på detta reformkraf och på *angelägenheten af att detsamma varder snarast möjligt tillgodosedd*; liksom ock att arbetet därå fördröjts på grund af omständigheter, som det icke stått i hans makt att undanröja.

På den andra delen af frågan: när ett lagförslag kan väntas framlagdt, kan jag ej svara med någon bestämd utfästelse. Att arbetet skall återupptagas, så snart det varder lagbyrån möjligt, därom kan den ärade interpellanten vara förvissad. Men lagstiftning är en svår sak; äfven frågan om civiläktenskapet har visat sig innebära åtskilliga ömtaliga och svårlösta spörsmål. Om emellertid arbetet inom lagbyrån får fortgå normalt och inga nu ej beräknliga hinder mellankomma, är det min förhoppning att nästa Riksdag skall kunna få frågan sig förelagd till behandling.

Härefter yttrade

Herr Pehrsson i Österby: Herr talman, mina herrar! För det välvilliga och utredande svar på min interpellation, som herr justitieministern här lämnat, ber jag att få framföra mitt vördsammaste tack. Jag visste väl, hvilken oerhörd arbetsbörda, som särskildt nu ligger på innehafvaren af chefskapet för justitiedepartementet, men detta var verkligen ett så viktigt och allvarligt spörsmål, hvilket man särskildt väntar att få *snar* lösning på, att jag likväl icke tvekade att framställa min interpellation. Allt flera och flera fall börja förekomma, där lösa förbindelser ingås — *lösa* naturligtvis i detta sammanhang från den synpunkten, att de icke äro legaliserade — och särskildt i södra delarna af vårt land är det ytterst vanligt att finna annonser om sådana förbindelser. Jag skall här tillåta mig att belysa saken genom att uppläsa prof på en dylik annons. Den är i sitt slag ett kuriosum, men är på samma gång ett varsel om hur nödvändigt det är att verkligen *snarligen* få en sådan lagstiftning: »Undertecknade, som öfverenskommit att med hvarandra ingå äktenskap men icke vilja underkasta oss de för äktenskaps ingående föreskrifna kyrkliga formerna, aftala härmed att under hela lifvet visa hvarandra äktenskaplig trohet samt att i öfrigt emot hvarandra utöfva de förpliktelser, som enligt lag åligga äkta makar.» Det kan icke vara lyckligt, att ett rättstillstånd som framkallar slikt får fortfara. Det är i statens synnerliga intresse, att äktenskapsbrytes icke nedbrytes, utan att de äktenskapliga förbindelserna komma att legaliseras. Från *statens* synpunkt allra först måste detta kraf synnerligen starkt upprätthållas. Nu ingås naturligtvis under förevändning af motvilja mot de kyrkliga formerna

en hel massa lösa förbindelser, som i själfva verket äro baserade snarare på motvilja mot all legalisering. Men det finnes ock åtskilliga enskilda, för hvilka detta är ett verkligt samvetskraf, och dem måste man i detta stycke tillmötesgå. Det kan också bli ett ekonomiskt kraf, som ligger bakom. Jag vill erinra om det visst icke okända förhållandet, att vi ha en professor vid ett af våra universitet, som på grund af sådana samvetsskäl icke har ingått lagligt äktenskap. Skulle en man i den ställningen falla ifrån, stå hans hustru och barn utan rätt till pension, och det är naturligtvis ytterst olyckligt att så kan vara. Jag beklagar, som herrarne nog förstå, att det finnes människor, som icke önska att deras äktenskap skall välsignas genom religiös vigsel, men jag vill ock uttala, att dessa kunna vara ärliga, präktiga människor och goda medborgare. Jag vill ock uttala, att det kanske finnes stora kraf på sanning och ärlighet i deras inbördes förhållande, och då får man där icke tvinga deras samvete, såsom ju ock grundlagens bud säger. Det kan icke vara lyckligt att börja ett äktenskap under erkänd falskhet i detta stycke, och vi måste förskona människor från att vara med om hvad de känna såsom komedispel och gyckel. Jag vill påpeka, att äfven prästen kan ha samma medborgerliga rätt, liksom ock kyrkan behöfver befrias från det olyckliga läge, i hvilket hon kommer genom nuvarande förhållandet. Det är ytterst vanskligt från etisk och religiös synpunkt, att hon skall nödgas i detta hänseende truga sig på dessa, som icke vilja ha med kyrkan att göra.

Det var sålunda verkliga skäl, som förelågo och som motivera min djärfhet att väcka denna interpellation, och jag vet, att öfver hela vårt land många människor stå i väntan på att sådan lagstiftning, som är tillstyrkt af Riksdag och kyrkomöte, skall komma till stånd. Jag skall därför be att än en gång få hembära herr justitieministern mitt vördsamma tack, i öfvertygelse att det löfte han här uttalat, att saken skall tagas före snarast möjligt och att kanske till och med till nästa Riksdag ett lagförslag skulle föreligga. Detta löfte skall mötas af synnerlig tillfredsställelse från de skilda håll, som enas uti att yrka på en förändring i vår äktenskapslagstiftning i det hänseende, som här är i fråga.

§ 6.

Efter föredragning af de på kammarens bord hvilande motionerna hänvisades herr *C. A. Lindhagens m. fl.* motion, n:o 254, till lagutskottet och herr *E. A. Lindblads m. fl.* motion, n:o 255, till statsutskottet.

§ 7.

Föredrogs och lades till handlingarna lagutskottets memorial n:o 40, i anledning ej mindre af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande viss del af det i lagutskottets utlåtande n:o 34 framlagda

förslag till lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken. äfven kamrarnes återremiss af vissa delar af samma förslag.

§ 8.

Vidare föredrogos, men bordlades åter lagutskottets utlåtande n:o 41, andra särskilda utskottets utlåtande n:o 1 och Andra Kammarrens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 24.

§ 9.

Härefter föredrogs sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande, n:o 4, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upphörande af kronans rätt till storverksträd och ekar å häradsallmänningar; och yttrade därvid

Herr Pehrsson i Österby: Herr talman, mina herrar! Jag har i fråga om denna motion försuttit min rätt, då jag först, när sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande kom före, observerat, att i den motion, som utlåtandet gäller, endast talas om storverksträd och ekar å häradsallmänningar, medan däremot i de paragrafer uti förordningen angående hushållning med de allmänna skogarna i riket, hvilken motionären åberopar, tillägges, att bestämmelserna gälla icke endast häradsallmänningar, utan ock »boställen, som ej af menighet inköpts eller af enskild för ändamålet donerats». Alldeles samma skäl, som anföres för motionärens förslag från synpunkten af den rationella skogsvården på häradsallmänningarna, kunna ju förebringas för en rationell skogsvård å dessa nu nämnda boställen, och jag skulle därför vördsamt vilja göra regeringen uppmärksam på att när denna fråga, såsom jag hoppas, kommer att företagas till utredning, konsekvensen bjuder, att utredningen icke endast måtte omfatta kronans rätt till storverksträd och ekar å häradsallmänning, utan också den kronans rätt, som i §§ 37 och 39 i nämnda förordning omhandlas, nämligen rätten till sådana träd å boställen, som ej af menighet inköpts eller af enskild för ändamålet donerats.

Jag har för öfrigt intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Efter föredragning häruppå af Andra Kammarrens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 20, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag angående verkställande vid inträffad järnvägsolycka af undersökning om olyckans orsak m. m., begärdes ordet af

Herr Lindqvist, som anförde: Herr talman! Det är ju att hoppas, att Andra Kammaren utan någon gensaga skall bifalla den hemställan, som här gjorts ifrån utskottet med anledning af herr Thorssons motion, och det kan därför anses vara öfverflödigt att begagna sig af ordet, när saken synes ligga på det sättet, men jag anser mig dock böra särskildt yttra mig för att få uttrycka min lifliga önskan, att Kungl. Maj:t med snaraste måtte i anledning af en riksdagsskrifvelse i ämnet vidtaga de åtgärder, som med densamma afses.

Herr Thorsson har med denna motion fört fram på dagordningen en fråga, som synes mig vara väl värd en särskild uppmärksamhet ifrån lagstiftarnes sida. Af de motiv, som motionären anført för sin motion, framgår, att undersökningen vid den svåra järnvägsolycka, som inträffade år 1904, den så kallade Nyåkers-olyckan, ingalunda bedrefs på det sätt, att det kunde kännas betryggande för allmänheten och att man däraf kunde sluta, att det var väl beställt med afseende å trafiksäkerheten här i landet. Om man granskar de brottstycken af domstolsförhandlingarna rörande denna fråga, hvilka motionären andrager, framgår af dem alldeles oförtydbart, att denna undersökning leddes ensidigt och att de, som ledde densamma, utslutande synas ha riktat sin uppmärksamhet åt det håll, att man skulle få konstateradt, att felet för denna olycka utslutande låg hos lokomotivföraren, som förde det förolyckade tåget. Det har dock af många sakkunnige i denna undersökning framhållits, att orsaken till olyckan mycket lätt kunnat vara en annan eller ock att andra omständigheter kunnat vara bidragande till denna svåra olyckshändelse. Det är ju alldeles påtagligt, synes det mig, att då järnvägsförvaltningen har åt sig själf öfverlätet att verkställa utredning beträffande en sådan järnvägsolycka, det för järnvägsförvaltningen väl bör vara angeläget att få undersökningen så verkställd, att från dess sida möjligen förefintligen fel icke komma i dagen.

Jag skall icke trötta kammaren med att andraga flera brottstycken, utan jag hänvisar till dem, som återfinnas dels i herr Thorssons motion, dels i utskottets utlåtande. Jag vill dock erinra om att jag haft tillfälle att taga del af domstolsförhandlingarna i det så kallade Teménska målet, och i dessa handlingar finnas förvarade en hel mängd aktstycken, hvilka innehålla yrkanden ifrån olika korporationer vid järnvägarna, gående ut på att en opartisk undersökning vid det tillfället borde hafva verkställts af annan myndighet än järnvägsförvaltningen. Det yrkandet gjordes sålunda, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bort taga denna undersökning om hand. Det skedde icke vid det tillfället, och jag skall här icke tillåta mig att ens närmelsevis göra någon antydning om, att den bristen möjligen har åstadkommit ett strängare straff för lokomotivföraren, än hvad kanske eljest hade blifvit fallet. Jag vill härmed ha sagdt, att dessa sakförhållanden böra om något göra det angeläget för Kungl. Maj:t att så snart som möjligt få äfven här i landet genomförda sådana bestämmelser angående undersökning af eventuella järnvägsolyckor, som man redan har infört på flera håll

i utlandet, d. v. s. bestämmelser, som öfverlåta dessa undersökningar åt opartiska fackmyndigheter, hvarigenom undersökningarna gifvetvis kunna läggas på det sätt, att eventuella juridiska påföljder kunna träffa dem, de skola träffa, på samma gång man då också kan få uttrönt den verkliga anledningen till en olycka och med stöd däraf förekomma sådana för framtiden.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, och jag gör detta i förhoppning om att Kungl. Maj:t med det snaraste må handla i öfverensstämmelse med hvad utskottet här hemställt.

Häruti instämde herr *Andersson* i Baggböle.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan; och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 11.

*Angående
ordnings-
stadga för
rikets lands-
bygds-
kommuner.*

Till afgörande förelåg härafter Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 21, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ordningsstadga för rikets landsbygdskommuner.

Uti en vid innevarande riksdag inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 35, hade herr *C. Sandquist* hemställt, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och snarast möjligt för Riksdagen framlägga förslag till ordningsstadga för rikets landsbygdskommuner.

Utskottet hemställde emellertid, att förevarande motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Efter uppläsandet af utskottets hemställan lämnades på begäran ordet till motionären,

Herr Sandquist, som yttrade: Herr talman, mina herrar!

Det föreliggande utskottsutlåtandet är af sådan innebörd, att jag, trots vägradt bifall till min motion, dock anser mig äga utskottets odelade sympatier för motionens *hufvudsyftemål*.

Jag har sålunda icke begärt ordet för att hålla någon vidräkning med utskottet, utan därför att den fråga, som motionen rör, måtte om möjligt inför denna kammare framträda ännu mera såsom en aktuell angelägenhet, som i nykterhetens, sedlighetens, sparsamhetens och den goda ordningens intresse förtjänar att behörigen beaktas för att snarast möjligt erhålla nöjaktig lösning.

Rörande innebörden af och hufvudsyftet med 13 § i ordningsstadgan för rikets städer har jag uti min motion sagt: »Uti Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående ändring i ordningsstadgan för rikets städer af den 10 december 1886 finnes tydligt stadgadt, huru

anställandet af bal och andra nöjestillställningar skall behörigen 'anmälas', 'ordningsföreskrifter' meddelas, äfvensom huru sådana tillställningar kunna 'bötfallas och inhiberas'. — Rikets städer, köpingar, hamnar, fisklägen och jämväl 'visst område invid eller i närheten af stad' äro sålunda skyddade gentemot påträngande nöjestillställningar af demoraliserande art.»

Slutklämmen af motiveringen för min vördsamt gjorda hemställan lyder sålunda: »Landsbygdens kommuner stå däremot i detta afseende absolut vanmäktiga. Ty den rättighet, som enligt 7 § i kungl. förordningen den 21 mars 1862 tillerkännes kommunalstämma rörande upprättande af 'ordningsstadgar', är af så minimal betydelse, att begagnandet af densamma resulterar uti en bekräftelse på denna absoluta vanmakt.»

Ordningsstadgan för rikets städer tillämpas i dess helhet för köpingar, järnvägsstationer, hamnar och fisklägen till ett antal af c:a 130. § 13 uti samma ordningsstadga tillämpas på ett tjugotal landsbygdskommuner och »vissa områden invid eller i närheten af stad». Hela antalet landsbygdskommuner är 2,386. Mer än 2,000 landsbygdskommuner befinna sig sålunda utan ordningsstadgans skydd emot påträngande nöjestillställningar af demoraliserande art.

Nu medgifves det gärna, att ibland detta stora antal kommuner ett afsevärdt antal finnes, som till följd af sitt aflägsna läge ifrån städerna med dess monopoliserade rusdryckshandtering icke är i behof af detta skydd. Men antalet af de landsbygdskommuner, hvilka befinna sig vara uti verkligt trängande behof af sådant skydd, är dock förvisso stort nog.

Till mig anlända bref rörande denna för slika kommuner bekymmersamma fråga ifrån flera herrar präster och kronolänsmän inom Uppland, äfvensom ifrån en för nykterhet och god ordning nitälskande domhufvande i nordvästra Hälsingland, bekräfta bland annat detta trängande behof. Må det tillåtas mig att här meddela några utdrag ur dessa bref, på det att herrarne själfva skola få höra, huru denna sak gestaltar sig ute i landet.

I ett bref, dateradt den 17 januari 1907, säger sålunda en prästman: »Jag tager mig härmed friheten rikta uppmärksamheten på en smutsig affär, som får passera på grund af en slapp lagstiftning. — — — — — En person» — i brevet namngifven — »arrangerar offentliga balttillställningar mot hög inträdesafgift. Nu har julen dansats ut med balttillställningar 4 kvällar å rad, enligt hvad det påstås. Och man kan lätteligen tänka sig, hvilken anda gör sig gällande vid dessa förlustelser, huru ungdomen demoraliseras och osedligheten uppmuntras. Också är indignationen stor öfverallt i trakten. — Men ingenting kan göras med den slappa lagstiftning, som råder i förevarande fall. — — — Må dessa rader få vara som ett nödrop! Jag hänvisar till kronolänsmän» och så nämnes hans namn, »hvilken gjort hvad han kunnat för att stäfja eländet, men hvilkens försök hafva strandat på grund af de slappa lagarna.»

Ur ett bref från den åsyftade kronolänsmannen tillåter jag mig uppläsa: » — — — — — Vid — — — — — dessa danstillställningar

*Angående
ordnings-
stadga för
rikets lands-
bygds-
kommuner.
(Forts.)*

Angående
ordnings-
stadga för
rikets lands-
bygds-
kommuner.
(Forts.)

förtärdes ofta stora kvantiteter spirituosa, hvaraf följde slagsmål och oordningar. — — — — Ett försök från kommunens sida att få fastställd en ordningsstadga, hvarigenom offentliga danstillställningar förbjödos, misslyckades. — — — — —

Min åsikt beträffande offentliga danstillställningar å landsbygden är den, att de utöfva ett ganska skadligt inflytande på den däri deltagande ungdomen, som därvid vanligen stimulerar sig med spirituosa (medhafd) och därefter ofta försyndar sig mot hvad till god ordning och sedlighet hör. — — »

Ur ett bref, anländt från en kyrkoherde, tillåter jag mig citera: » — — — danstillställningar af ifrågavarande art förekomma här i orten. — — — — — Nästan alltid begagnas då rusdrycker, hvartill medel anskaffas genom samman-skott af deltagarne, hvilka — åtminstone de manliga — vanligen blifva mer eller mindre berusade och sedan föra oljud, hvarhelst de draga fram. — — — — — Osedligheten hämtar helt visst näring af dans och dryckenskap. — — — — — »

Vidare tillåter jag mig meddela ett bref från en kronolänsman, som öppet förklarar, att jag, om så behöfves, får omnämna hans namn. Detta bref är af följande innehåll: »1:o Inom distriktets socknar» — namn — »förekomma ärligen mycket ofta dylika tillställningar med fritt tillträde för allmänheten emot afgift, som har namn af att vara frivillig och att tillfalla spelmannen, men som i regel har ett fastställt minimum af 50 öre och höjes i den mån spritdrycker förtäras. Afgiften användes i verkligheten af dans-tillställarne för betäckande af kostnaderna för brännvin och lokal, spelmannen får för syns skull en obetydlighet. 2:o Som vid dessa tillställningar åtgår en myckenhet brännvin — det har flera gånger hänt att för en sådan tillställning 60 liter hemtagits och förbrukats — aflöpa de aldrig utan oordningar, i högsta grad störande för närboende, som mången gång under tiden gå lifradda. — — — — Enligt min under 15-årig tjänstgöring vunna öfvertygelse hafva dessa tillställningar ett i allra högsta grad menligt inflytande på nykterhet, sedlighet, sparsamhet och god ordning. 3:o Den ifrågavarande brännvinshandteringen har jag flera gånger gjort till föremål för åtal utan att lyckas få vare sig tillställare eller värdar, spelmän eller lokalägare till ansvar fälda. — — — — — Här af torde framgå, att det onda icke kan med nuvarande lag stäffas. — — — — — »

Än vidare vill jag meddela några ord från en annan kronolänsman, som skriver: »Att de tillställningar, hvarom Ni skriver, i hög grad menligt inverkat på nykterhet, sedlighet och ordning, har jag i min tjänsteverksamhet haft erfarenhet af — — — —.»

Så har jag här slutligen att meddela utdrag af ett bref från häradsböfding Hagander i Västra Hälsinglands domsaga. Han skriver: »Säkert torde dock vara, att en mängd oordningar och slagsmål m. m. hafva sin rot i dessa nöjen, och det skulle vara klokt, om genom ett lagstadgande kommunalnämnd på landet och municipalnämnd i stationssamhällen finge tillstånd att, där så er-

fordras, helt enkelt förbjuda slika, till langt in på nätterna pågående tillställningar, där de sämsta elementen som oftast passa på och förorsaka oordningar och slagsmal. — — — — — Naturligtvis förtäras på dessa danstillställningar spritdrycker i riklig mängd.»

Nu kan ju invändas, att orsaken till att dylika oordningar kunnat förekomma är den, att kommunerna icke begagna sig af den *rätt*, som tillerkännes dem i § 7 af gällande kommunalstämmoförordning. Därpå vill jag svara, att det (åtminstone för mig) sedan många år tillbaka stått alldeles klart, att hvarje försök att på *den vägen* vinna något *totalt* misslyckats, och detta är förvisso anledningen till att jämförelsevis så få dylika försök blifvit gjorda.

Enligt vidimerade afskrifter ur Alströmers kommunallagar beträffande resolutioner med anledning af fattade beslut rörande förbud för »dansbana», »dansnöjen» och »lekstugor», hafva under åren från och med 1863 till och med 1902 af tio sådana kommunalstämmoförbud, enligt resolutioner (n:is 11, 42, 396, 453, 498, 1,107, 1,387, 1,412, 1,428, 1,498) endast fyra vunnit fastställelse hos Kungl. Maj:t. Och att bemärka är, att förbuden i dessa fyra fastställda fall gällt endast vissa *namngifna personer*, nämligen en »vanfrejdad» person J. E. Lyckter, Stångby socken, Malmöhus län, Anders Nilsson, Raus församling i närheten af Helsingborg, J. Eriksson i By, Edsele socken, Västerbottens län, och N. P. Sundberg i Arnäs socken, Västernorrlands län.

Uti *intet enda* fall har fastställelse erhållits på upprättadt förslag till »ordningsstadga», gällande för *hel* kommun.

Nu kan häremot invändas, att anledningen till att förhållandet är sådant, som här skildrats, är den, att de ordningsstadgeförslag, med hvilka kommunerna inkommit, icke varit fullt *lagenliga* och att till följd däraf vederbörande myndigheter icke funnit skäligen fastställa desamma. Jag ber då, mina herrar, att få meddela Kungl. Maj:ts nådiga resolution å de besvär, Herman Olsson i Västerby m. fl. i underdånig skrifvelse anført i fråga om fastställande af ordningsstadga för Forshälla socken. Resolutionen lyder:

»Kungl. Maj:ts nådiga resolution på de besvär, Herman Olsson i Västerby m. fl. i underdånighet anført däröfver att, sedan Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län genom resolution den 20 juli 1898 på anförda skäl funnit sökt fastställelse å ett af Forshälla socknemän å kommunalstämma den 25 maj samma år antaget förslag till ordningsstadga för kommunen ej kunna meddelas, men i sammanhang därmed uppdragit åt vederbörande kronofogde att utarbete förslag till »en på lag och författningar grundad» ordningsstadga för kommunen, nämligen:

»§ 1. Så kallade lekstugor eller dansgillen må icke hållas å sön- eller helgdagar samt å andra dagar endast efter anmälan hos ordföranden i kommunalnämnden; och får tiden för hållande af dylika tillställningar icke utsträckas längre än till klockan 2 följande morgon; ägande kommunalnämnden utse två välfrejdade personer,

Angående
ordnings-
stadga för
rikets lands-
bygds-
kommuner.
(Forts.)

Angående
ordnings-
stadga för
rikets lands-
bygds-
kommuner.
(Forts.)

som mot ersättning af kommunen skola upprätthålla ordningen vid berörda tillställningar.

§ 2. Den, som upplåtit lokal för lekstugas hållande å sön- och helgdagar samt å andra dagar utan att förut därom hafva gjort anmälan på sätt i § 1 stadgas, böte hvarje gång sådan öfverträdelse sker högst tjugu kronor.

Till enahanda böter vare den förfallen, som tillåter lekstugas fortsättande i sin lokal efter klockan två på morgonen.

§ 3. Förseelse mot de i denna stadga gifna föreskrifter åtalas af allmänna åklagaren i orten.

§ 4. Af här ofvan stadgade böter tillfalla hälften kronan och hälften åklagaren;

så och efter det Forshälla socknemän å kommunalstämma den 18 november 1898 beslutit antaga sistberörda förslag antingen med visst tillägg till § 1 af förslaget, eller ock, därest detta tillägg icke kunde af Kungl. Maj:ts befallningshafvande godkännas, sådant förslaget i oförändradt skick föreläge,

har Kungl. Maj:ts befallningshafvande genom utslag den 9 december 1898, med förklarande att Kungl. Maj:ts befallningshafvande icke godkände det af Forshälla kommun föreslagna tillägget till det af kronofogden upprättade förslaget, funnit, att kommunen vid sådant förhållande antagit samma förslag oförändradt och förty fastställt detsamma i oförändradt skick:

i anledning af hvilka underdåniga besvär Kungl. Maj:ts befallningshafvande, till följd af nådig remiss, inkommit med vederbörande förklaringar, yttranden af länsmanen och kronofogden i orten samt eget underdånigt utlåtande; gifven Stockholms slott den 16 juni 1899.

Kungl. Maj:t har i nåder låtit detta besvärsmål sig föredragas: och enär icke visadt blifvit, att de i den af Kungl. Maj:ts befallningshafvande fastställda ordningsstadgan intagna bestämmelser äro för kommunen behöfliga, finner Kungl. Maj:t skäligt upphäfva Kungl. Maj:ts befallningshafvandes öfverklagade utslag.»

Jag har icke kunnat underlåta att anföra detta och synnerligen det sista, ty därigenom konstateras på det mest otvetydiga sätt, att, huru en kommun än må lagligen gå till väga för att erhålla ordningsstadga, detta ändå misslyckas. Ty här förfor ifrågavarande kommun så lagenligt, att den först gjorde framställning hos Konungens befallningshafvande. Denna myndighet uppdrog då åt vederbörande kronofogde att uppgöra ett på »lag och författningar» grundadt förslag till ordningsstadga. Kronofogden uppsatte ett sådant förslag; men det oaktadt inträffade, att, sedan detta förslag blifvit af kommunen godkändt, af Konungens befallningshafvande fastställt och beslutet öfverklagadt, Kungl. Maj:t upphäfde detsamma. Ett mera eklatant bevis än detta på omöjligheten för en kommun att få en ordningsstadga fastställd, för så vidt densamma afser *hela* kommunen, kan icke gifvas.

Jag har sålunda med det sagda velat framhålla, huru behöflig lösningen af denna fråga är, huru hvarje om nykterhet, sedlighet, sparsamhet och god ordning nitälskande samhällsmedlem måste anse såsom sin plikt att söka medverka till frågans lösning. Med fästadt afseende på de varma sympatier, som utskottet uttalat, vore jag i denna stund mycket böjd för att, med åberopande af hvad jag nu sagt och med anslutning till de af utskottet uttryckta sympatierna, yrka bifall till ett förslag, som är af följande lydelse:

»att Andra Kammaren för sin del behagade besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t förordna, att föreskrifterna i 13 § ordningsstadgan för rikets städer må i *tillämpliga delar* kunna på kommuns begäran förklaras gällande äfven för landsbygdskommun, som icke är belägen invid eller i närheten af stad.»

Men då utskottet har uttalat så varma sympatier för *innehörden* af sin motion, skulle jag icke vilja ställa denna viktiga fråga i det läge, att en votering kunde komma att äga rum mellan utskottets utlåtande och mitt yrkande på bifall till ofvannämnda förslag. Jag tillåter mig därför, herr talman, yrka, att ärendet måtte återremitteras till utskottet, som förvisso, med anledning af de åsikter utskottet uttalat, skall draga försorg om att *syftemålet* med min motion bringas i en god och säker hamn.

Mitt yrkande är således, att frågan måtte återremitteras till vidare behandling af utskottet.

Herr Kjellberg: Herr talman! Jag skall icke trötta kammaren med att vare sig söka här närmare gå in på och kritisera de skäl, som förelågo för motionärens ursprungliga yrkande, eller upprepa de skäl för utskottets hemställan, som uti dess utlåtande blifvit förebragta. Om också utskottet har visat sympatier för den egentliga innehörden af motionen, så har utskottet visserligen icke samma varma tro på betydelsen af en ordningsstadga för rikets landsbygdskommuner, som den ärade motionären har. Vi våga icke tro, att nykterheten, sedligheten, sparsamheten och andra dygder öfverallt skola så att säga återställas genom en sådan ordningsstadga. Vi tro icke, att den är ett sådant universalmedel, som den ärade motionären har tyckt sig finna.

Men å andra sidan har utskottet icke kunnat förneka, att nu gällande förordningar rörande de af motionären påpekade förhållandena äro bristfälliga och sväfvande, då nämligen en landsbygdskommun, som själf önskar erhålla en ordningsstadga, är beroende på hvad Konungens befallningshafvande i det eller det länet vid det ena eller andra tillfället tänker härom. Såsom utskottet framhållit, finnes i detta afseende ingen enhetlighet inom riket. Men utskottet har icke ansett, att en sådan enhetlighet borde vinnas genom en för alla landsbygdskommuner gällande ordningsstadga, emedan förhållandena inom olika kommuner på landet äro högst växlande och det därför måste anses vara högst betänkligt att utfärda en för dem alla gemensam ordningsstadga.

Angående
ordnings-
stadga för
rikets lands-
bygds-
kommuner.
(Forts.)

Utskottet säger i slutet af sitt betänkande, att, om till behandling hos utskottet hade förelegat ett förslag, som afsett att för landsbygdskommunerna i allmänhet och icke blott för tätt bebyggda orter jämte områden invid eller i närheten af stad möjliggöra tillämpning af § 13 ordningsstadgan för rikets städer, utskottet gärna velat tillstyrka ett sådant förslag. Såsom saken i detta ögonblick, då motionären i sitt nyss hållna anförande frångått sin ursprungliga i motionen gjorda hemställan och inför kammaren framlagt ett nytt förslag, har frågan kommit i ett helt annat läge, ja, man kan säga, att den kommit just i det läge, som utskottet talar om i de sista raderna af sitt utlåtande. I dag har nämligen af motionären framlagts ett sådant förslag, som utskottet skulle velat tillstyrka. Detta nya förslag innebär nämligen, att, där det anses önskvärdt, att § 13 i ordningsstadgan för rikets städer tillämpas på en landsbygdskommun, där får det bero på kommunen själf, om den vill antaga en sådan ordningsföreskrift, och det kan genom antagandet af ett sådant förslag en gång för alla blifva bestämdt, hvad en kommun i afseende å ordningsstadgar kan få fastställt. Detta är något helt annat än den af motionären ursprungligen åsyftade, för samtliga landsbygdskommuner i riket gällande ordningsstadgan.

Genom samtal med åtskilliga andra medlemmar af utskottet har jag inhämtat, att utskottet — med hänsyn till hvad motionären här i dag föreslagit — icke skall finna sig obehagligt berörd af att Andra Kammaren återremitterar ärendet, särdeles som, efter de uttalanden motionären nyss gjort, en sådan återremiss egentligen, om jag så får säga, icke är något annat än en åtgärd, som står i naturligt samband med utskottets uttalanden. Men framhållas bör, att utskottet tydligt förklarar sig förhindradt att på grund af den föreliggande motionen framlägga ett sådant förslag inför kammaren. Då emellertid nu ett förslag blifvit väckt inom ramen för motionärens ursprungliga hemställan, så hafva åtskilliga utskottsmedlemmar i likhet med mig ansett, att det från utskottets sida ej kan vara något att invända mot en återremiss.

Herr Warburg instämde häruti.

Herr Karlsson i Fjäl: Herr talman! Den hemställan, som motionären här gjort, är säkert förestafvad af de bästa afsikter och framkommen i syfte att främja ordning och skick i samhället. Men jag tror i likhet med utskottet, att sådana missförhållanden som de af motionären angifna säkert kunna beifras med de förordningar och lagar, vi för närvarande hafva. Om ordningsstadgan för rikets städer skulle utsträckas att tillämpas för rikets landskommuner eller någon stadga af liknande innehåll skulle antagas för landsbygden, skulle härigenom säkert i många fall komma att läggas stora hinder i vägen för det moderna föreningslifvet och icke minst för nykterhetsverksamheten. Den anmälningsplikt, som skulle åligga de olika föreningarna, så snart en fest eller ett föredrag anordnades,

skulle orsaka dem stort besvär och kostnad. Där, såsom förhållandet kan vara, det är flera mil till kommunalordföranden eller länsmannen eller annan myndighet, till hvilken anmälningen skulle ingifvas, blefve ju besväret högst betydande, och kostnader skulle därjämte uppkomma, då anmälningsbevisen i vanliga fall äro belagda med lösen. Inom den valkrets jag representerar har ett samhälle med sammanträngd befolkning på nykterhetsvännernas begäran för ett tiotal år sedan fått ordningsstadgan för rikets städer införd i akt och mening att befrämja ordning, nykterhet och skick inom samhället. Men den erfarenhet, däraf vunnits, har varit sådan, att samtliga nykterhetsföreningar och äfven de frireligiöse hafva gjort framställningar om upphäfvande af ifrågavarande bestämmelse.

Då jag sålunda, herr talman, icke är öfvertygad om att den ordningsstadga, som nu begäres, är behöflig, utan tror, att de missförhållanden, som motionären påpekat, kunna beifras med de lagar, som nu finnas, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandquist: Jag ber att få betyga, att min motion på intet sätt afser att försvåra för nykterhetsfolket att sammankomma vid tillställningar eller nöjen, som hållas inom förnuftiga gränser. Det kan ju vara möjligt, att, sedan ordningsstadga antagits, äfven detta folk kan få någon känning däraf, men jag kan icke föreställa mig, att någon svårighet skulle därigenom vållas, ty det folk, som man kallar »nykterhetsfolket», hör ju till ordningens upprätthållare, och det är visserligen icke för deras skull, som jag ansett mig böra väcka min motion.

Dessutom, såsom jag nu formulerat mitt yrkande i öfverensstämmelse med själfva *innebörden* i motiveringen till motionen, afser det ju icke införandet af något ordningsstadgetvång, utan det afser endast att bereda möjlighet för de kommuner, som önska erhålla ordningsstadga, att få en sådan önskan uppfylld. Vid sådan förhållande ber jag, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om återremiss till utskottet för förnyad behandling, och jag gör detta så mycket hellre, som jag tror, att åtminstone alla de medlemmar af utskottet, vid hvilka jag talat, vilja biträda mitt i dag gjorda yrkande. Jag ber alltså, herr talman, att få vidhålla min hemställan om återremiss.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt proposition å de därunder gjorda yrkandena, beslöt kammararen att visa ärendet åter till utskottet.

§ 12.

Härefter föredrogos hvart för sig statsutskottets utlåtanden: n:o 79, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fortsättande och fullbordande af en kraftstationsanläggning vid Trollhättan m. m.;

Angående
ordnings-
stadga för
rikets lands-
bygds-
kommuner.
(Forts.)

n:o 80, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inköp af vissa fastigheter för Trollhätte kanal- och vattenverk m. m.; och

n:o 81, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett område från länsmansbostället ett mantal krono Stratomta n:o 2 Norrgården i Törnevalla socken och Åkerbo härad af Östergötlands län. .

Hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls af kammaren.

§ 13.

*Förslag till
förordning
angående
tillverkning
af brännvin.*

Därnäst i ordningen fanns å föredragningslistan uppfördt bevillningsutskottets betänkande n:o 17, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillverkning af brännvin.

I propositionen hade Kungl. Maj:t, under åberopande af i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga ett vid propositionen fogadt förslag till förordning angående tillverkning af brännvin.

Utskottet hemställde i punkten 1:o), att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag till förordning angående tillverkning af brännvin icke kunnat oförändradt bifallas, måtte i de delar, som innehölles i ett vid utskottets vid betänkandet fogadt författningsförslag, antaga Kungl. Maj:ts nämnda förslag med de ändringar, det bilagda författningsförslaget utvisade.

I punkten 2:o) anmälde utskottet, att utskottet framdeles komme att afgifva utlåtande beträffande de bestämmelser, som hade afseende å särskild tilläggsafgift för brännvin, tillverkad af majs.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet af

Herr Biesèrt, som yttrade: Beträffande föredragningen af bevillningsutskottets betänkande n:o 17 tillåter jag mig hemställa, att kammaren ville besluta,

att betänkandet måtte punktvis företagas till afgörande samt första punkten sålunda, att det däri afsedda författningsförslaget föredrages paragrafvis i nummerföljd, och, där så erfordras, momentvis, med rubriken sist samt därefter utskottets i punkten gjorda hemställan;

att vid behandlingen af 1 § öfverläggningen må omfatta förslaget i dess helhet;

att, därest en eller annan del af författningsförslaget återremitteras till bevillningsutskottet, detta må äga befogenhet att äfven föreslå de ändringar i ej återremitterade delar, som kunna

äga sammanhang med eller anses höra vara en följd af återremissen;

att i afseende å nummerbeteckning af §§:er och moment utskottet må äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas af kamrarnas beslut; samt

att af förslaget text ej må behöfva uppläsas andra delar än sådana, beträffande hvilka uppläsning begäres.

Förslag till förordning angående tillverkning af brännvin.
(Forts.)

Denna hemställan bifölls af kammaren.

Det i punkten 1:o innefattade författningsförslaget.

1—7, 9—11 §§; öfverskriften till I kap.; 12 §; 13 § 1—3 och 5 mom.; 14—18 §§ samt öfverskriften till II kap.

Godkändes.

För 19 § hade utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit denna lydelse:

1. Öfverinseendet öfver kontrollen öfver tillverkning af brännvin utöfvas af kontroll- och justeringsstyrelsen.

2. Enligt de närmare föreskrifter, som innehållas i ordningsstadgan för brännvinsbrännerierna i riket, utöfvas brännerikontrollen af öfverkontrollörer, kontrollörer och tillsyningsmän.

3. Öfverkontrollörer förordnas af Kungl. Maj:t.

4. Kontroll- och justeringsstyrelsen bestämmer tjänstgöringsdistrikt för öfverkontrollörer och kontrollörer; skolande såväl öfverkontrollör som kontrollör utöfva tillsyn äfven öfver de bryggerier, som äro belägna inom tjänstgöringsdistriktet.

5. Kontrollörer till det antal, som bestämmes af kontroll- och justeringsstyrelsen, utses af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, efter förslag af vederbörande öfverkontrollör.

Reservation hade emellertid afgifvits af herr *Lyckholm*, hvilken ansett sig icke kunna biträda utskottets förslag att tillstyrka 1 mom. af förevarande paragraf.

Efter föredragning af paragrafen begärdes ordet af

Herr *Lyckholm*: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna af betänkanDET finna, är jag reservant i afseende å 19 §:s affattning och den däri föreslagna kontroll- och justeringsstyrelsen.

Då jag i fjol väckte en motion om att kontrollen skulle omläggas och bli billigare än den hittills varit, tillät jag mig framhålla vissa förhållanden, som existera i andra länder, och särskildt omnämna förhållandena i konungariket Würtemberg. Skatteförhållandena för bryggerierna i Würtemberg äro i det närmaste lika med dem

Förslag till
förordning
angående
tillverkning
af brännvin.
(Forts.)

här i Sverige fastställda, och af min reservation finner kammaren, att under det att i Württemberg för 1,418 salu- och 3,822 hem-bryggerier kontrollkostnaden år 1903 uppgick till 250,000 mark, förhållandena ställa sig helt annorlunda hos oss här i Sverige. Vi hafva skattefria och skattepliktiga bryggerier till ett sammanlagdt antal af mellan 1,100 och 1,200, och kostnaderna för den lokala kontrollen vid dessa bryggerier uppgifvas i en officiell berättelse hafva under tillverkningsåret 1903—1904 uppgått till 454,000 kronor. Jämför man dessa siffror med motsvarande för Württemberg anförda, så är det ju påtagligt, att kostnaderna här i Sverige äro i en rent orimlig proportion dyrare än i Württemberg.

Jag uttalade i min motion i föl den tanken, att man borde taga i öfvervägande, huruvida icke kontrollen öfver de direkt beskattade näringarna: sockertillverkning, brännvinsbränning och bryggerirörelsen kunde läggas under generaltullstyrelsen. Gärna medger jag, att denna tanke är ny och kanske djärf för oss här i Sverige. Men då i andra länder, och länder, både med *större* förhållanden och äfven med *mindre* förhållanden än Sverige, det kan gå för sig, att kontrollen lägges under tullstyrelsen, så synes det ju icke vara otänkbart, att så äfven här i Sverige skulle kunnat ha skett. Den kungl. propositionen n:o 79 har emellertid icke på något sätt upptagit denna tanke, och det synes heller icke, som om de sakkunniga, hvilka haft denna sak om hand, ens hade ägnat en tanke häråt.

Förhållandena här i Sverige äro ju dock på många håll sådana, att därvarande tullförvaltningar ha synnerligen litet att göra, och detta tror jag nästan är regeln med undantag för de större städerna, såsom t. ex. Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping och möjligen några flera. Jag tror därför icke, att det var för djärf att uttala den tanken, att på andra platser än de sist nämnda därvarande tulltjänstemän kunde utöfva kontrollen öfver de bryggerier, som finnas på platsen. Det finnes här i Sverige på många håll tullförvaltningar, där jag är säker om, att personalen åtminstone vissa tider af året har obetydligt arbete, i hvarje fall icke full sysselsättning. Vi kunna härvidlag tänka på åtskilliga af våra större städer. Så t. ex. Uppsala, där man har tullkammare och där det tillika finnes tre bryggerier. Nog skulle väl en tulltjänsteman där kunna utöfva erforderlig kontroll. Så ha vi vidare Linköping med 4 bryggerier, 2 i staden och 2 strax utanför, och så ha vi Lund, Strömstad, Uddevalla, Borås med 4 bryggerier och Falun med 2 bryggerier samt Västerås med likaledes 2 bryggerier; vidare ha vi Gäfle med 5 bryggerier samt därjämte de norrländska kuststäderna, hvilkas hamnar under en stor del af året äro stängda för trafik. Hvad tulltjänstemännen å sistnämnda platser beträffar, må man väl ha skäl för den förmodan, att de under den del af året då sjöfarten är stängd icke ha synnerligt mycket att göra. Vore det då icke skäl uti att tänka på, då af landets 239 skattepliktiga bryggerier 116 ligga å platser där tullförvaltning finnes, att staten sökte att skaffa full sysselsättning åt de tjänstemän, som äro ut-

placerade på dessa olika håll. Då emellertid den tanken icke har vunnit någon anklång hos Kungl. Maj:t, så må jag beklaga det, ty jag tror, att det ur både ekonomisk och praktisk synpunkt hade varit en för staten lämplig åtgärd.

Emellertid har den kungl. propositionen kommit med ett förslag att för kontrollen inrätta ett nytt ämbetsverk, och detta har man då motiverat därmed, »att ett ytterligare ökad arbete för kontroll- och justeringsbyrån, som blifvit en följd af det förändrade system för beskattning af socker, som tillämpats från och med den 1 september 1906, gjort anställandet af ännu en tekniskt bildad tjänsteman vid byrån önskligt, på det att öfverkontrollörernas befatning med sockerkontrollen, såsom förut antydts, måtte kunna undvaras». Man vill således inrätta ett nytt ämbetsverk, och därigenom vill man söka att indraga, såsom det antydes i den kungl. propositionen, en eller två öfverkontrollörer för sockerfabrikerna, och en i detta centrala ämbetsverk nytillsatt byråingenjör skulle i stället vara den, som hade att utöfva kontrollen vid sockerfabrikerna.

Nu vill jag hemställa till kammarens ledamöter, huruvida det kan vara praktiskt, att t. ex. indraga öfverkontrollörerna nere i Skåne och i stället allt emellanåt dit nedskicka en tjänsteman för att inspektera där varande sockerfabriker och raffinaderier. Vi kunna t. ex. tänka på Lund: där finnes det ett sockerbruk och ett socker- raffinaderi och där finnas äfven 2 bryggerier. Nu skulle förhållandet naturligtvis blifva det, att kontrollen öfver bryggerierna och möjligen där befintliga brännerier skulle alls icke hafva något att göra med kontrollen öfver sockerfabriken, utan den skulle verkställas af den tjänsteman från Stockholm, som för ändamålet finge resa dit ned. I Landskrona finnes det 2 bryggerier, ett socker- raffinaderi och därjämte ett sockermagasin, som herrarne i ett å föredragningslistan strax härefter kommande betänkande få höra talas om. Nu skall i detta fall öfverkontrollören såsom förut resa till Landskrona för inspektion af bryggerierna, men inspektionen öfver sockerfabriken och sockermagasinet, hvilka, som jag antager, ligga alldeles i närheten af bryggerierna, den skall vara anförtrodd åt en annan person. Är detta att hushålla med statens arbetskraft? Jag kan icke inse, att så är förhållandet.

Jag vill taga ett annat exempel. I Göteborg finnes det 7 bryggerier och ett sockerraffinaderi, och af dessa bryggerier är det ett, som är beläget på samma område som raffinaderiet. Där skulle det, så att säga, blifva två öfverkontrollörer, först och främst den, som har att kontrollera bryggeriet, och vidare den, som skulle skickas dit ned härifrån Stockholm för att inspektera sockerfabriken, oaktadt dessa båda etablissement, såsom jag förut nämnde, ligga på alldeles samma område. Att sålunda för utöfvandet af denna kontroll begagna två olika tjänstemän, kan *det* vara en praktisk anordning? Jag kan icke finna det så. Likadant är förhållandet på Gottland. Där finnes en öfverkontrollör. Han har att kontrollera först och främst de två bryggerierna i Visby. Men antagligen finnes det därjämte några

Förslag till förordning angående tillverkning af brännvin.
(Forts.)

Förslag till
förordning
angående
tillverkning
af brännvin.
(Forts.)

skattefria bryggerier, som också äro underkastade hans kontroll. Men så ha vi också en sockerfabrik vid Roma, men den skall kontrolleras af en annan person, dit skall en herre från Stockholm resa i och för inspektion. Är detta att hushålla med arbetskraften? Nej, det är det visst inte.

Det har uppgifvits, att genom den omändring, som skulle komma till stånd med inrättandet af kontrollstyrelsen såsom ett centralt ämbetsverk i och för kontrollen öfver de direkt beskattade näringarna, skulle icke någon ökad kostnad uppstå, tvärtom torde snarare en besparing därigenom kunna påräknas. Ja, det är ju möjligt, att det kan blifva en besparing första året. Men jag ber herrarna observera, hvad som står på åttonde sidan af betänkandet, där det heter: »Snarare *torde* därigenom en besparing kunna beredas», så att det är säkerligen mycket tvifvelaktigt med den blifvande besparingen.

Vidare vill jag påpeka, att den föreslagna nya byråingenjören, hvilken skulle ha till uppgift att resa omkring och inspektera sockerfabrikerna på Gotland, i Östergötland, Västergötland, Skåne och Blekinge, tillika skulle utöfva kontrollantskap i Stockholm med omnejd, och det vill då synas, som om det för honom under vissa tider af året icke skulle blifva tillfälle till så mycken tjänstgöring på ämbetsverket. Om en privat affärsman skulle misshushålla med sina arbetskrafter på detta sätt, huru skulle det då gå? Om vi tänka oss en man, som t. ex. drifver affärer i Stockholm, men har egendomar i Skåne, och att han skickade ned *en* person för att inspektera jordbruket och en *annan* för att inspektera ladugården etc., skulle det vara praktiskt handadt? Jag tror en hvar, som har något praktiskt sinne, skall inse, att detta icke vore öfverensstämmande med verkligt god praktisk och ekonomisk ordning. När Riksdagen i fjol den 12 maj aflät en skrivelse till Kungl. Maj:t, — den finnes refererad å sid. 5 i förevarande bevillningsutskotts betänkande, — så hette det däri: »Såsom en af de viktigaste reformerna vid en omorganisation af kontrollen öfver tillverkningsafgifterna har redan vid frågans behandling inom Riksdagen angifvits, att nämnda kontroll bör i största möjliga utsträckning handhafvas af samma kontrollpersonal och icke, såsom f. n. är förhållandet, af för kontrollen för hvarje olika tillverkning särskildt utsedde kontrolltjänstemän.» Icke kan jag finna, att med inrättandet af det nu föreslagna centrala ämbetsverket, Riksdagens önskan på ringaste sätt fullföljts, utan man har ju splittrat kontrollen ännu mera, än hvad den var förut. Jag vill gärna vara med om reformer, men jag vill icke vara med om reformer för reformens egen skull. Går reformen icke i den riktning, att jag anser den vara praktisk, och åsamkar den dessutom staten större utgifter, så vill jag för min del icke vara med om detta. Jag anser upprättandet af det föreslagna ämbetsverket komma att blifva ett rent hinder för praktisk reform i af mig antydd riktning, och detta har jag velat för kammaren påvisa.

Herr talman! På grund af hvad jag nu anfört, ber jag att få yrka, att 1 mom. i 19 § måtte med afslag å utskottets förslag i denna del erhålla följande lydelse:

1) Öfverinscendet öfver kontrollen öfver tillverkning af brännvin utöfvas af chefen för kungl. finansdepartementets kontroll- och justeringsbyrå.

*Förslag till
förorändning
angående
tillverkning
af brännvin.
(Forts.)*

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz: Den föregående ärade talaren har gjort anmärkningar mot det sätt, hvarpå öfverinscendet öfver kontrollen enligt det kungl. förslaget skulle anordnas. Dessa anmärkningar stå ju i fullt naturligt sammanhang med det förslag, som han i följande i form af en motion här inför Riksdagen frambar. Uti den motionen hemställde han, att undersökning skulle ske, huruvida icke åt generaltullstyrelsen skulle kunna anförtros den centrala kontrollen öfver tillverkningsafgifterna i landet. Riksdagen beslöt, delvis med anledning af denna motion, en skrivelse till Kungl. Maj:t, uti hvilken Riksdagen emellertid icke på något sätt tog fasta på den tanke, som från motionärens sida blifvit uttalad rörande kontrollens underordnande under generaltullstyrelsen, utan endast begärde utredning och förslag, åsyftande större enhetlighet med afseende å kontrollen. Det torde icke kunna förnekas, att en sådan större enhetlighet verkligen vinnes genom det sätt, hvarpå Kungl. Maj:t här har besvarat denna Riksdagens skrivelse.

Jag ber emellertid, innan jag går in på denna sak, att få upptaga till bemötande de anmärkningar, som från den sista ärade talarens sida gjorts däremot, att icke någon undersökning har verkställts om möjligheten att underlägga generaltullstyrelsen ifrågasvarande kontroll. Jag ber härvid att få fästa uppmärksamheten på, att om ett sådant förslag skulle tänkas genomfördt, kunde med all säkerhet icke några besparingar häraf förutsättas uppstå. Ty i generaltullstyrelsen måste naturligtvis för handläggande af ärenden af denna beskaffenhet inrättas en särskild byrå, som icke gärna kunde komma att omfatta mindre antal eller annorlunda kvalificerade personer, än som skulle ingå i den föreslagna kontroll- och justeringsstyrelsen, hvilken ju endast utgör en utveckling af den nuvarande kontroll- och justeringsbyrån. Hvad vidare den lokala kontrollen beträffar, skulle man icke utan vidare kunna ålägga de nuvarande tulltjänstemännen att verkställa denna kontroll. Och jag tror dessutom icke, att det, kanske med ett eller annat undantag, skulle kunna vara möjligt för dessa att utöfva en dylik kontroll vid sidan af de arbeten, som dem för närvarande åligga. Åtminstone hör man ett annat tal från tulltjänstemännens sida angående möjligheten för dem att ytterligare utföra några göromål utöfver det arbete, som åligger dem i tjänsten. I alla händelser skulle man emellertid icke kunna ålägga dem ifrågasvarande kontroll utan att därför lämna skäligen ersättning. Och med all sannolikhet finge man lof att begagna sig af extra personal för detta arbetes utförande, hvilket med säkerhet skulle blifva fallet på en hel del håll, där det för närvarande icke finnes tulltjänstemän anställda. Likaså skulle man icke kunna undvara öfverkontrollörerna. Under sådana förhållanden kan jag icke se, hvori besparingarna skulle bestått, om dessa kontrollgöromål lagts under generaltullstyrelsen. Och att

*Förslag till
förordning
angående
tullverkning
af brännvin.
(Forts.)*

under generaltullstyrelsen lägga sådana uppgifter, som icke här i landet höra samman med generaltullstyrelsens öfriga åligganden, därtill kunde ju under nu påpekade omständigheter icke finnas något särskildt skäl.

Man har i detta afseende åberopat sig på exempel från Würtemberg. Ja, hvad som går an i Würtemberg, det är icke sagdt, att det går an i Sverige. Jag vill blott erinra om, att Würtemberg icke är större än Västergötland. Och hvad som går an att centralisera i ett land, som icke är större än Västergötland, det är icke sagdt, att man med samma fördel kan centralisera i ett land af Sveriges storlek. Jag tror därför, att man slagit in på en fullt riktig väg, när man ställt sig Riksdagens önsknings till efterrättelse på det sätt, som här från Kungl. Maj:ts sida är gjort.

Nu klagade den föregående ärade talaren däröfver, att icke heller på detta sätt någon enhetlighet i kontrollen hade åstadkommits och ej heller den besparing vunnits, som varit behöflig. Och särskildt anförde han såsom exempel på det olämpliga i den föreslagna anordningen, att öfverkontrollörerna icke hädanefter skulle ha något med öfvervakande af sockerfabrikationen att göra, och han ansåg, att det icke vore att taga rätt vara på arbetskrafterna att uppdraga öfverkontrollen i sist nämnda fall åt en byråingenjör från Stockholm, då det funnes öfverkontrollörer på platsen. Emellertid är kontrollen öfver sockerfabrikationen af helt annan natur än kontrollen öfver brännerier och bryggerier. Om man nu låter en och samma person öfvervaka hela sockerfabrikationen, bör ju därigenom utan tvivel en väsentligt större enhetlighet i kontrollen kunna åstadkommas, än om kontrollen i detta afseende uppdrages åt personer, som hufvudsakligen ha att öfvervaka kontrollen öfver bryggerier och brännerier, men inom hvilkas distrikt händelsevis en sockerfabrik befinner sig. Den besparing, man skulle komma att vinna, består naturligtvis däri, att man, som sagdt, i den kungl. propositionen föreslagit indragning af två öfverkontrollörer i Skåne. De andra öfverkontrollörerna få därigenom ökade distrikt, hvad beträffar kontrollen öfver bryggeri- och brännerihandteringen, och deras arbetskrafter komma således på detta sätt att fullt tagas i anspråk. Man kan därför omöjligen påstå, att något slöseri med arbetskrafter genom en dylik anordning skulle äga rum.

För min del får jag säga, att centralisation tydligtvis åstadkommes genom det af Kungl. Maj:ts framlagda förslaget. Och besparingarna skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag otvifvelaktigt ha blifvit icke oväsentligt större, än hvad de blifva enligt bevillningsutskottets förslag. Om Kungl. Maj:ts förslag med afseende å kontrollen öfver brännerierna hade antagits oförändradt, skulle detta såsom en gifven följd ha medfört ganska väsentliga besparingar. Emellertid har bevillningsutskottet icke velat vara med om detta förslag, och ingen röst har här höjts till förmån för detsamma. Jag skall därför icke plädера för Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Men jag kan dock fasthålla vid det påståendet, att genom hvad som står kvar af förslaget i alla händelser en centralisation i öfvervakning

det och ett mera enhetligt ordnande af kontrollen blir en möjlighet, hvilket naturligtvis kommer att medföra besparingar icke blott för ett eller annat år utan för framtiden.

Jag tillåter mig därför rekommendera bevillningsutskottets förslag till kammarens antagande.

*Förslag till
förordning
angående
tillverkning
af brännvin.
(Forts.)*

Herr Byström: Äfven jag känner mig oviss, huruvida det förslag, som här föreligger, om upprättande af en kontroll- och justeringsstyrelse är det lämpligaste, och jag undrar, om man icke speciellt med afseende å den frågan kunde tills vidare stanna vid den kontroll- och justeringsbyrå, som för närvarande utöfvar kontrollen. Vidare undrar jag, om det icke är möjligt för Riksdagen att mera direkt ingripa på dessa ärenden, om man bibehåller den nu varande formen för kontrollens utöfvande, än hvad Riksdagen skulle kunna göra, därest kontrollen ordnades i enlighet med det föreliggande förslaget. Jag kan icke säga så bestämdt, huru det skulle komma att ställa sig, men jag skulle vilja tro, att man åtminstone i någon mån aflägsnar möjligheten för Riksdagen att direkt ingripa på dessa förhållanden, om man antager förslaget i denna del.

Vidare är jag enig med den förste ärade talaren däri, att den föreslagna kontrollen synes mig blifva ganska dyr. Jag tror, att saken i längden ställer sig billigare med bibehållande af den nuvarande formen för kontrollens utöfvande. Vi få emellertid anledning att återkomma till denna sak vid behandlingen af ett senare betänkande, och jag har tänkt att då yttra mig något mera härom.

Herr Lyckholm: Blott några ord mina herrar!

Herr finansministern uttalade den förmodan, att tullpersonalen genom att kontrollen lades under tullstyrelsen i vissa fall måste ökas. Ja, det är ju helt naturligt, att i *vissa* fall skulle den behöfva att ökas.

Hvad åter det uttalandet angår, att tulltjänstemän icke skulle kunna utöfva sådan kontroll, så vill jag säga, att jag känner till fall, då tulltjänstemän ha fått tillstånd att vara kontrollörer vid bryggerier, samt att de verkligen utöfvat sådan kontroll.

Herr Söderberg i Hobborn: Herr talman, mina herrar! Ja, det här kapitlet handlar »om tillsyn vid bränneri och nederlag» och däri förekommer, såsom också flere talare vidrört, den omläggning af kontrollen vid brännerierna, som vi äfven funnit i den kungliga propositionen. Det yttrades här af en föregående talare, att bevillningsutskottet egentligen icke har ägnat någon uppmärksamhet åt den förenklade kontroll vid brännvinsbrännerierna, som Kungl. Maj:t afsett. Jag vill då erinra om, att det inom utskottet har varit mycket tal om den saken, och att det fanns stora sympatier för att tillmötesgå det kungliga förslaget, men genom starka påtryckningar ifrån brännvinsbränneriägarne föll utskottet undan för de skäl, som anfördes mot förslaget, efter den gamla satsen, hvars tillämplighet man kunnat iakttaga litet hvarstans, nämligen den, att, om man är

Förslag till
förordning
angående
tillverkning
af brännvin.
(Forts.)

riktigt envis och står på sig så vinner man slutligen. På detta sätt ha också bränneriägarna vunnit genom sin ihärdighet i denna fråga.

Dessa bränneriägare ha sagt att, om vi få kontrollen på det sätt anordnad, som Kungl. Maj:t föreslagit, så kommer det att gå, som det gick med en hel hop brännerier nere i Småland i början på 80-talet. De tyckas icke ha förtroende för sig själfva, ej heller för sina yrkesbröder, utan anse, att, om de icke ha en person, som vore hos dem hvarenda minut på dygnet, så skulle det aldrig gå ihop: det kunde bli tillfälle till försnillningar, och arbetarne kunde begagna tillfället att i obehagade ögonblick förskaffa sig brännvin och så vidare. Detta tycker jag verkligen är att gå mycket för långt. Jag tror, att med den erfarenhet, som redan vunnits angående dessa kontrollapparater med mera, man dock kan säga, att Kungl. Maj:t sett till, att en fullt effektiv kontroll har kunnat åstadkommas just med de nu af Kungl. Maj:t föreslagna anordningarna.

En föregående talare, herr Lyckholm, har mycket utförligt redogjort för ett förslag, som han framlade här i Riksdagen i fjol. Jag kan icke annat än beklaga, att detta förslag icke har vunnit mera beaktande, än det gjort. Ty det är verkligen så, som han framhållit, att i rätt många städer — åtminstone inne i landet — skulle dessa tulltjänstemän kunna öfvervaka bryggerier och så vidare. Men jag förstår mycket väl, att det kan möta många svårigheter härvidlag. Det är ju, som herr statsrådet erinrat, så, att dessa tulltjänstemän skulle man icke utan vidare kunna pålägga detta ytterligare arbete, utan man måste gifva dem särskild ersättning därför. Deras löner hafva nämligen blifvit reglerade med hänsyn till deras nuvarande arbete. Och jag förstår således, att en sådan anordning skulle möta ganska stora svårigheter.

Emellertid anser äfven jag, att det icke skulle skada, om Riksdagen läte anstå med inrättande af detta nya ämbetsverk, denna nya *kontroll- och justeringsstyrelse*, ännu ett år, så att man åtminstone finge närmare tänka på saken och se till, om man kunde ordna på annat sätt. Ty kontentan af Riksdagens skrifvelse i fjol var väl ändå den, att vi skulle få det enklare och billigare ställdt. Nu har Kungl. Maj:t visserligen nedbringat kostnaderna med 100,000 kronor, men det blir icke så efter utskottets förslag, enär bränneriägarna fått sin vilja fram i detta betänkande.

Jag skall be att få förena mig i det yrkandet, att man måtte åtminstone tillsvidare bibehålla finansdepartementets kontroll- och justeringsbyrå.

Herr *Lindblad* instämde häruti.

Herr *Bergström*: Herr talman! Jag har till följd af arbete i annat utskott icke varit i tillfälle att deltaga i detta ärendes behandling inom bevillningsutskottet. Hade jag det varit, hade jag antagligen yrkat en annan behandling af detta ärende inom bevillningsutskottet, än den, som nu i den punkt, som är föredragen, kommit Kungl. Maj:ts framställning till del.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående tillverkning af brännvin står nämligen en annan Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen, n:o 105, angående bestridande af kostnaderna för en kontroll- och justeringsstyrelse, hvilken proposition är hänvisad till statsutskottet, och som således afser upprättande af ett dylikt ämbetsverk. Det är ju klart, att man icke kan genom ett beslut i bevillningsväg upprätta ett dylikt ämbetsverk, utan att detta måste ske i annan ordning.

Jag tillåter mig därför hemställa, att den nu föredragna paragrafen måtte till bevillningsutskottet återremitteras, på det att kammaren må bli i tillfälle att i vederbörlig ordning på grundvalen af ett betänkande af statsutskottet pröfva frågan om upprättande af detta ämbetsverk.

Herr Lyckholm: Herr talman! På grund af yrkandet om återremiss skall jag be att få återtaga mitt yrkande om afslag.

Herr Söderberg i Hobborn: Herr talman! Med anledning af att herr Lyckholm återtagit sitt yrkande om afslag, skall jag be att få förena mig med herr Bergström i yrkandet om återremiss.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Efter af herr talman gifna propositioner i ämnet blef paragrafen visad åter till utskottet.

Såväl Kungl. Maj:t som utskottet hade hemställt, att 20 § skulle lyda sålunda:

1. Öfverkontrollör, som är inkallad i tjänstgöring, erhåller dels arfvode, beräknadt efter 4,000 kronor om året, dels ock under tjänstgöringstiden ersättning för rese- och expeditjonskostnader med 250 kronor i månaden, Kungl. Maj:t dock obetaget att i särskilda fall bestämma lägre arfvode eller ersättning.

Enahanda ersättning tillkommer jämväl vikarie, som kan varda förordnad för öfverkontrollör.

2. Kontrollör erhåller under tjänstgöringstiden af staten ersättning i förhållande till det antal tjänstgöringsställen — brännerier eller bryggerier — som finnas inom hans tjänstgöringsdistrikt.

Finnes inom distriktet endast ett bränneri, erhåller kontrollör dagarfvode med 8 kronor, men finnas inom detsamma flera tjänstgöringsställen, äger kontroll- och justeringsstyrelsen bestämma högre arfvode, dock ej mera än 15 kronor om dagen.

I dagarfvode ingår ersättning för resor inom tjänstgöringsdistriktet, hvaremot, om resa förekommer för inträde i tjänstgöring eller vid förflyttning från ett till annat tjänstgöringsdistrikt, kontrollör erhåller reseersättning med 15 kronor för hvarje gång.

3. Biträdande kontrollör erhåller af staten dagarfvode med 8 kronor jämte resekostnadsersättning efter femte klassen i gällande resereglemente, dock att, därest hans tillkallande föranledes af annan än den i 24 § 2 mom. omnämnda anledning, det skall åligga tillverkaren att gälda kostnaderna.

Förslag till förordning angående tillverkning af brännvin.
(Forts.)

Förslag till
förordning
angående
tillverkning
af brännvin.
(Forts.)

Reservation hade emellertid afgifvits af:

herr *Ericsson* i Ofvanmyra, som beträffande det i paragrafen omförmälda arfvodet åt öfverkontrollör ansett detta böra beräknas efter 3,000 kronor för år, därest öfverkontrollör uppbure pension af statsmedel; och

herr *Bromée* i Billsta, som instämt med herr *Ericsson* i Ofvanmyra.

Sedan paragrafen föredragits, lämnades på begäran ordet till

Herr *Ericsson* i Ofvanmyra: Herr talman, mina herrar! Såsom framgår af det föreliggande utskottsbetänkandet, har jag reserverat mig under denna paragraf och framställt det yrkandet, att arfvodet åt öfverkontrollörer skulle beräknas endast efter 3,000 kronor, därest öfverkontrollör uppbär pension af statsmedel.

Ett dylikt yrkande kan ju förefalla litet besynnerligt, men det är föranlett att vissa omständigheter. Jag har nämligen i rikskalendern funnit, att bland de 25 öfverkontrollörerna vid tillverkning af brännvin, maltdrycker och socker finnes det icke mindre än 18, som hafva varit militärer. Bland dem finnes en öfverste, en öfverstelöjtnant, tolf majorer och fyra kaptener. Enligt uppgift, som jag erhållit från vederbörligt håll, ha öfverstar en pension af 4,500 kronor, öfverstelöjtnanter 3,600 kronor, majorer 3,200 och kaptener 2,700 kronor i årlig pension. Nu medger jag gärna att det kanske icke är det bästa sättet att föreslå en lägre aflöning för personer, som uppbära omnämnda pensioner. Det hade nog varit riktigare, om man kunnat föreslå en annan utväg. Det är ju bekant, att militärerna hafva en kortare tjänstgöringstid än andra ämbetsmän. Man har nämligen ansett, att de icke äro dugliga för sina befattningar, då de börja komma till en högre ålder, och därför har Riksdagen för våra militärens afgang ur tjänsten bestämt en lägre ålder än för andra ämbetsmän. Men, menar jag, då det visat sig, att våra militärer äfven efter denna tid äro arbetsdugliga och vilja söka sig andra, civila befattningar, borde man vid tillstånd därtill dröja med att utbetala någon pension till dem, tills den ålder inträdt, att de visat sig odugliga till allt arbete i statens tjänst. Detta hade, enligt mitt förmenande, varit det riktigaste. Men jag har icke ansett mig i sammanhang med föreliggande förslag kunna framställa något dylikt yrkande. Däremot har jag ansett, att åtminstone beträffande dessa personer, som åtnjuta så stora pensioner, framställning kunde med fog göras därom, att arfvodet för dessa skulle beräknas lägre än för civila personer utan statspension, som få sig en sådan befattning anförtrodd.

Om man nu sammanräknar de ersättningsbelopp af statsmedel, som nämnda personer erhålla, så kommer man till ganska afsevärda siffror. Om vi exempelvis taga öfversten, som uppbär den största pensionen, och beräkna hans ersättning för tjänstgöring och resor efter 250 kronor per månad och under en tid af 12 månader, så kommer man till en summa af 3,000 kronor för tjänstgöring och

resor. Själftva arfvodet är 4,000 kronor, och pensionen 4,500 kronor. Man kommer sålunda för denna person upp till det respektabla beloppet af 11,500 kronor. Det kan väl då icke anses förmätet att härvidlag fordra en viss nedsättning. Enligt den lydelse af paragrafen, som Kungl. Maj:t föreslagit och utskottet godkänt, stadgas det visserligen, att det skulle vara Kungl. Maj:t obetaget att i särskilda fall bestämma lägre arfvode eller ersättning. Men det är att märka, att denna nedsättning då icke läser förekomma i andra fall, än då en nedsättning kan motiveras af arbetsområdets storlek och det därinom erforderliga arbetet. Således om det är en öfverkontrollör, som har ett mindre område för sin verksamhet och i följd däraf mindre arbete, så kan Kungl. Maj:t bestämma ett lägre arfvode, men man tager aldrig någon hänsyn till den omständigheten, att öfverkontrollören uppbyure en större eller mindre pension.

Med anledning af hvad jag således i största korthet anför, skall jag be att få föreslå den ändring i paragraf 20 mom. 1, att detta moment måtte erhålla följande lydelse:

»Öfverkontrollör, som är inkallad i tjänstgöring, erhåller dels arfvode, beräknadt efter 4,000 kronor om året, dels och under tjänstgöringstiden ersättning för resor och expeditjonskostnader med 250 kronor i månaden; Kungl. Maj:t dock obetaget att i särskilda fall bestämma lägre arfvode eller ersättning.

Därest öfverkontrollör uppbyure pension af statsmedel, må arfvodet icke i något fall bestämmas till högre belopp än 3,000 kronor för år räknadt.

Ersättning enligt nu angifna grunder tillkommer jämväl vikarie, som kan varda förordnad för öfverkontrollör.»

Jag har, såsom herrarne nu hört, formulerat mitt yrkande något annorlunda, än som skett i reservationen. Jag har nämligen ansett, att det äfven må bero på Kungl. Maj:ts pröfning, huruvida ersättningen må kunna minskas med mer än 1,000 kronor, särskildt för dem, som uppbyure en större pension. Det kan icke förnekas, att det är rättvist, att äfven därutinnan en jämkning får göra sig gällande, beroende på pensionens storlek. Jag har därför vidtagit den ändring af det i reservationen framlagda förslaget, som herrarne nyss hört af det förslag jag uppläst.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detta mitt förslag.

I detta anförande instämde herrar *Bromée* i Billsta, *Olsson* i Älfvalsåsen, *Söderberg* i Hobbörn, *Anderson* i Hasselbol, *Nilsson* i Malmö, *Thorsson*, *Nilsson* i Skärhus, *Magnusson* i Tumhult, *Christiernson*, *Ersson*, *Jonsson* i Freluga och *Sundin*.

Herr Biesert: Herr talman, mina herrar! Då denna fråga förekom till behandling inom bevillningsutskottet gjorde naturligtvis herr Ollas Ericsson ett ungefär liknande yrkande som det af honom nu framställda. Utskottet har emellertid, såsom synes, icke kunnat godkänna de principer, som ligga till grund för ett dylikt yrkande. Man får väl också erkänna, att det skulle vara någonting högst

Förslag till förordning angående tillverkning af brännvin.
(Forts.)

*Förslag till
förordning
angående
tillverkning
af brännvin.
(Forts.)*

besynnerligt — någonting mycket nytt, åtminstone — om man skulle införa en princip, sådan som den att icke betala en person uteslutande efter det arbete han utför, utan låta betalningen vara beroende af den omständigheten, att personen i fråga måhända fått pension på grund af ett annat arbete, som han utfört i statens tjänst. Detta förefaller åtminstone mig vara någonting fullkomligt oriktigt, och redan därför har jag för min del icke kunnat vara med om reservationen.

Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet äfven på en annan omständighet. Det har — huruvida med rätt eller orätt, det skall jag nu låta vara osagdt — klagats däröfver, att så många militärer användas såsom öfverkontrollörer och äfven såsom kontrollörer. Skulle man nu slå in på den principen, att de kontrollörer eller öfverkontrollörer, hvilka på grund af bestridd annan befattning uppbära pension från statsverket, skulle i förstnämnda egenskap åtnjuta mindre aflöning än de helt och hållet civila kontrollörerna eller öfverkontrollörerna, hvilka icke hafva dylik pension, då ligger ju den tanken nära till hands att vid tillsättandet af dessa funktionärer taga hänsyn till den besparing statsverket skulle göra, om man till befattningarna utnämnde personer, som åtnjöte statspension. Man skulle ju kunna tänka sig den frestelsen föreligga att, med förbigående af en fullständigt civil person af större förtjänst, taga en annan person — militär eller icke —, som åtnjuter pension, och därigenom göra en besparing för statsverket.

Det är emellertid icke detta, som för mig och pluraliteten af utskottet varit det bestämmande, utan hvad som för oss härvidlag varit bestämmande, det har, som jag förut nämnde, varit den enligt vårt förmenande fullkomligt oriktiga princip, som ligger till grund för reservantens åskådning.

Jag ber att få yrka bifall till den föredragna paragrafen.

Herr Jansson i Krakerud: Herr talman! Då herr Ericsson anmälde sin reservation i denna punkt, hade jag väl kännedom om densamma, men jag kom icke att för egen del anföra någon reservation. Detta därför att jag då betraktade frågan ur samma synpunkt som den siste ärade talaren gjort, nämligen att personerna i fråga borde hafva samma betalning för sitt arbete, vare sig de från annat håll åtnjöte pension eller icke. Men nu har till min kännedom kommit något, som jag då icke visste, nämligen att det lär vara regel att personer, som redan uppbära pension, få uppdrag att vara öfverkontrollörer, och detta synes mig icke vara fullt lämpligt. Jag tror, att om till öfverkontrollörer tillsattes sådana personer, som hafva t. ex. ingenjörsutbildning, och unga personer, som kunde tjänstgöra i många år, detta skulle vara af större nytta, än att därtill utse personer, som äro äldre och redan kommit så långt att de hafva pension. Jag styrkes i denna åsikt ytterligare däraf, att det icke förefunnes någon föreskrift, huru länge dessa äldre personer skola tjäna såsom öfverkontrollörer, hvarför jag ock hyser den misstanken, att de kunna komma att tjäna alltför länge. Då jag det gör och

därjämte har den öfvertygelsen, att det vore lämpligt, om yngre personer i stället tillsattes, så kan jag för min del icke annat än instämma i det yrkande, som framstälts af herr Ollas Ericsson i Ofvanmyra. Det synes mig också, som om de skäl han anförde äro ganska starka. Det är väl oegentligt att, så att säga, laga till en statens kaka så stor, att den går upp till många tusen kronor, hvarigenom andra personer, som stå i samma ställning och kunde behöfva en bit af denna kaka, icke få en enda smula däraf. Följaktligen skall jag, såsom jag redan sagt, be att få yrka bifall till herr Ollas Ericssons reservation.

Förslag till förordning angående tillverkning af brännvin.
(Forts.)

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz: Herr talman! Jag tillåter mig, för min del, att i allo ansluta mig till det uttalande, som här nyss gjorts af herr Biesert. Det vill nämligen synas mig, som om ersättningen för ett utfördt arbete borde bedömas helt och hållet efter arten och gagnet af detta arbete och icke efter den eller den person, som utför arbetet, under förutsättning naturligtvis, att arbetet blifvit utfördt till belåtenhet — och i det afseendet har ju ingen anmärkning härvidlag blifvit gjord. Jag ber att få nämna, att, om man icke hade tillgång till dessa militärer att sköta öfverkontrollörsbefattningarna, det skulle, enligt hvad för mig sagts, bli synnerligen svårt att i tillräcklig mängd få lämpliga personer, som vore villiga att ägna sig åt denna verksamhet. Det är således ett synnerligen gagnande arbete, som dessa militärer utföra.

Nu har det af den siste ärade talaren sagts, att han vore rädd för att dessa personer komme att tjäna alltför länge; de vore ju pensionerade redan i annan egenskap, då de tillträdde befattningen. Ja, hvad militärerna angår, så kunna de ju redan vid ganska unga år blifva pensionerade, såsom herrarna veta. Af de f. d. militärer, som tjänstgöra såsom kontrollörer eller öfverkontrollörer, är det emellertid ingen, som åtnjuter så hög pension, som den förste ärade talaren anförde. Den af honom åsyftade personen är visserligen öfverste, men endast i armén, och uppbär därför icke öfverstes pension. Den högsta militära pension, som af någon bland ifrågasvarande personer åtnjutes, utgör 3,600 kronor, och den utgår till den person, på hvilken antagligen den ärade talaren syftade. Men bland dessa f. d. militärer, hvilka tjänstgöra såsom öfverkontrollörer, finnes det personer, hvilkas pension går ned till så lågt belopp som 1,600 kronor.

Att nu dessa f. d. militärer, hvilka tjänstgöra såsom kontrollörer, skulle få stå kvar, äfven sedan de blifvit alltför gamla, det behöfver man icke hysa någon farhåga för, ty kontrollörerna tillsättas ju, som bekant, endast på förordnande för ett år i sänder, och de lära nog icke komma att därtill föreslås längre, än de befinnas tjänstedugliga.

Som sagdt, det arbete, hvilket dessa personer utföra, synes mig vara värdt den lön, som är för arbetet anslagen, och jag ber att i detta sammanhang få erinra herrarna om att någon sådan bestämelse som den nu ifrågasatta icke blifvit stadgad i afseende

*Förslag till
förordning
angående
tillverkning
af brännvin.
(Forts.)*

på innehafvandet af de platser, beträffande hvilka det ligger uteslutande i Riksdagens hand att, på eget initiativ och utan något som helst förslag från annat håll, bestämma arfvodena. Riksbankens fullmäktige och riksgäldsfullmäktige hafva ju af Riksdagen för sitt arbete tillerkänts arfvoden, utan att därvid på något som helst sätt tagits hänsyn till. huruvida dessa fullmäktige möjligen uppbära pension eller rent af statslön från annat håll, hvilket senare emellertid, såsom herrarna nog torde hafva sig bekant, är fallet inom båda kategorierna af fullmäktige.

Jag skulle därför värdsamt vilja anhålla, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag i denna del.

Herr Biesert: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning af herr Janssons i Krakerud yttrande. Han började sitt anförande med att säga, att han inom utskottet hyst samma uppfattning som den jag uttalade rörande principen härvidlag, men nämnde sedan, att han fått en annan uppfattning genom den honom lämnade upplysningen, att det vore så många f. d. militärer, som tjänstgjorde såsom öfverkontrollörer. Han påpekade tillika det önskvärda i att en förändring gjordes i det rådande systemet, så att man måtte i större utsträckning i stället använda sig af tekniskt sakkunniga personer. Jag nämnde i mitt förra anförande, att jag icke nu ville yttra mig om den frågan, men jag vill, om det är riktigt, som herr Jansson i Krakerud säger, eller att det vore önskvärdt att få en förändring i nämnda hänseende — det är ju mycket möjligt, att så kan vara fallet — till herr Jansson framställa den frågan: befordrar man ett sådant önskemål genom bifall till herr Ollas Ericssons förslag? Jag tror icke, att så är fallet; just på grund af hvad jag i mitt förra anförande yttrade tror jag för min del, att förhållandet blir tvärtom det motsatta.

Öfverläggningen var härmed slutad. Därunder hade yrkats dels godkännande af utskottets förslag till paragrafens lydelse, dels ock godkännande af det förslag till lydelse af paragrafen, som under öfverläggningen framstälts af herr Ericsson i Ofvanmyra. Herr talmannen, som nu framställde proposition å dessa yrkanden, förklarade sig finna den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner bevillningsutskottets förslag till 20 § i förordning angående tillverkning af brännvin, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag till lydelse af nämnda paragraf, som under öfverläggningen framstälts af herr Ericsson i Ofvanmyra.

Omröstningen utföll med 68 ja, men 123 nej; och hade kammaren alltså godkänt den lydelse af paragrafen, som under öfverläggningen föreslagits af herr Ericsson i Ofvanmyra.

21—29 §§; öfverskriften till III kap.; 30—32, 34—46 §§; öfverskriften till IV kap.; 47—51 §§; öfverskriften till V kap.; slutstad-gandet och rubriken.

Godkändes.

Utskottets i punkten 1:o gjorda hemställan förklarades besvarad genom de af kammaren fattade, här ofvan omförmälda besluten.

Punkten 2:o).

Lades till handlingarna.

§ 14.

Vidare förelåg till afgörande bevillningsutskottets betänkande n:o 18, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillverkning och beskattning af maltdrycker jämte en i ämnet väckt motion.

I proposition hade Kungl. Maj:t, under återopande af utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden för den 8 nästlidne mars, föreslagit Riksdagen att antaga ett vid propositionen fogadt förslag till förordning angående tillverkning och beskattning af maltdrycker.

Förslag till förordning angående tillverkning och beskattning af maltdrycker.

Herr *D. M. Lyckholm* hade i en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 250, föreslagit vissa förändringar i Kungl. Maj:ts ofvan-nämnda förslag.

Utskottet hemställde:

1:o att Riksdagen ville antaga Kungl. Maj:ts förevarande förslag till förordning angående tillverkning och beskattning af maltdrycker med de ändringar, ett vid betänkandet fogadt författningsförslag utvisade;

2:o att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, med beaktande af de i betänkandet angifna synpunkterna, låta verkställa utredning, i hvad mån skattefrihet vid tillverkning af maltinfusioner och maltextrakt skäligen borde äga rum, samt för nästkommande Riksdag framlägga det förslag till bestämmelser i ämnet, hvartill utredningen kunde gifva anledning; och

*Förslag till
förordning
angående till-
verkning och
beskattning af
maltdrycker.
(Forts.)*

3:o) att Riksdagen måtte finna herr Lyckholms förevarande motion besvarad genom hvad utskottet här ofvan under 1:o) hemställt.

Efter det herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet af

Herr Biesèrt, som yttrade: Herr talman! Beträffande föredragningen af bevillningsutskottets betänkande n:o 18 tillåter jag mig hemställa, att kammaren ville besluta,

att förevarande betänkande måtte punktvis företagas till afgörande samt 1 punkten sålunda, att det däri afsedda författningsförslaget föredrages paragrafvis och, där så erfordras, momentvis med rubriken sist och därefter utskottets i punkten gjorda hemställan;

att vid författningsförslagets föredragning början måtte göras med § 2;

att därefter återstående §§ måtte föredragas i nummerföljd att börja med § 1;

att vid föredragning af § 2 diskussionen måtte få omfatta förordningen i dess helhet;

att, därest en eller annan del af författningsförslaget återremitteras till bevillningsutskottet, detta må äga befogenhet att äfven föreslå de ändringar i ej återremitterade delar, som kunna äga sammanhang med eller anses böra vara en följd af återremissen;

att i afseende å nummerbeteckning af paragrafer och moment utskottet må äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas af kammarnas beslut; samt

att af förslagets text ej må behöfva uppläsas andra delar än sådana, beträffande hvilka uppläsning begäres.

Hvad herr Biesèrt sålunda hemställt bifölls af kammaren.

Det i punkten 1:o) afsedda författningsförslaget.

För 2 § hade Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

1. För malt, som i bryggeri användes vid tillverkning af malt-dryck, skall med det i nästa mom. medgifna undantag erläggas skatt med tolf öre för hvarje kilogram, dock att för hvarje bryggeri skatten för de första under tillverkningsåret afverkade femtiotusen kilogrammen malt utgår med fyra öre för kilogram, för de nästa femtiotusen kilogrammen med sju öre för kilogram och för de nästa femtiotusen kilogrammen med tio öre för kilogram.

2. Frihet från skatt åtnjutes vid bryggeri, där, på grund af tillståndsbevis, endast svagdricka tillverkas.

I sin ofvannämnda motion hade herr *Lyckholm* föreslagit, att paragrafen skulle lyda sålunda:

1. För malt, som i bryggeri användes vid tillverkning af malt-dryck, skall med det i nästa moment medgifna undantag erläggas

skatt med tolf öre för hvarje kilogram, dock att för hvarje bryggeri skatten för de första under tillverkningsåret afverkade trottio tusen kilogrammen malt utgår med två öre för kilogram, för de nästa trettio tusen kilogrammen med fem öre för kilogram, för de nästa fyrtio tusen kilogrammen med sju öre för kilogram, för de nästa femtio tusen kilogrammen med nio öre för kilogram och för de nästa sextio tusen kilogrammen med elfva öre för kilogram.

2. Frihet — — — — — tillverkas.

Utskottet hemställde, att den af Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen måtte godkännas.

Beträffande denna paragraf hade reservationer afgifvits af herr *Jansson* i Krakerud; samt herr *Lyckholm*.

Paragrafen föredrogs, hvarefter

Herr *Lyckholm* yttrade: Herr talman, mina herrar! Då Riksdagen i fjol fattade beslut om en skrifvelse angående ändrade förhållanden i maltskatteförordningen, uttalade Riksdagen däri, att likställighet mellan skattefria bryggerier och skattepliktiga bryggerier med blandad tillverkning borde i möjligaste mån beredas. Liknande uttalanden gjorde Riksdagen äfven 1903 och 1905. Genom det förslag, som Kungl. Maj:t nu framlagt och enligt hvilket den lägsta skattesatsen höjes från 2 till 4 öre pr kilo och afverkningsminimum till 150 kilo pr afverkningsdygn, skulle emellertid bryggerier med blandad tillverkning, d. v. s. sådana som ha både öl- och svagdricks-tillverkning, komma i en mycket ogynnsam ställning.

Såsom herrarne finna å sidan 4 i Kungl. Maj:ts proposition, skulle skatten med en årsafverkning af 50,000 kilo endast blifva ett tredjedels öre per halfbutelj, vid ungefär 110,000 kilo årsafverkning ett halft öre, vid 250,000 kilo årsafverkning tre fjerdedels öre och vid 1,000,000 kilo årsafverkning, 0.94 öre för att därefter stiga till icke fullt 1 öre per halfbutelj. Jag vill emellertid fästa herrarnes uppmärksamhet på, att denna utredning, såsom den kallas, gäller bryggerier med enbart öltillverkning; för bryggerier, där det finnes blandad tillverkning, både öl- och svagdrickstillverkning, håller denna uträkning icke streck, ty på dessa senare bryggerier måste skatt betalas för allt afverkad malt, vare sig det användes för ölbrygning eller svagdricksbrygning.

Kungl. Maj:t har nu föreslagit en öfvergångstid af fem år för att mildra öfvergången till ett högre afverkningsminimum, nämligen ifrån nuvarande 70 kilo till 150. Men då dessa fem år gått, skola bryggerierna betala 4 öre per kilo malt för ett afverkningskvantum af 150 kilo per dygn; d. v. s., med en afverkningstid af 300 dagar på året, skulle de alltså få betala skatt för minst 45,000 kilo per år. Bryggerier, som nu icke afverka mer än det för närvarande bestämda minimikvantum eller 70 kilo per afverkningsdygn, ha, så-

Förslag till förordning angående tillverkning och beskattning af maltdrycker.
(Forts.)

Förslag till förordning angående tillverkning och beskattning af maltdrycker.
(Forts.)

som jag med ett exempel i min reservation påvisat, en årsafverkning af 21,000 kilo. Om man nu tänker sig, att af dessa 21,000 kilo hälften afverkades till svagdricka och hälften till öl, så är det klart, att med den maltskatt, som efter öfvergångstidens slut skulle påläggas, kommer man, för så vidt icke dessa bryggerier kunnat öka sin omsättning och alltså afverka mera, till en sådan orimlig beskattning, att bryggerierna icke kunna existera på sin hittillsvarande lagliga näring. Hvert detta skulle leda hän, är ju för en och hvar alldeles uppenbart: det skulle leda till ren ruin för de ifrågavarande industriidkarne.

Nu har visserligen i den kungl. propositionen föreslagits en öfvergångstid af fem år, och det uttalas där hopp och förmodan om, att under dessa fem år småbryggerierna skola kunna hinna att öka sin afverkning så pass mycket, att de komma upp till det afverkningsminimum, som i propositionen föreslagits. Men de bryggerier, som ligga i orter, där en ökad afsättning icke är möjlig på grund af där rådande förhållanden, kunna alldeles icke ha något hopp om att få sin afsättning ökad och alltså sin afverkning större, och därför gå de, om propositionen nu bifalles, sin ruin till mötes.

På sid. 3 i betänkandet står angifvet antalet bryggerier, som icke kunnat betäcka den på dem belöpande kontrollkostnaden, hvilken staten därför fått vidkännas. Dessa bryggerier voro det första tillverkningsåret, under hvilket maltdrycksförordningen var gällande, 60 stycken, det andra 70 och det tredje 88. Detta visar den redan under nuvarande förhållanden stigande svårigheten för de små bryggerierna att med den restriktiva lagstiftning, som gäller angående maltdrycksförsäljningen, kunna höja sin tillverkning. Hvad värde kan man då sätta på det hopp, som i den kungl. propositionen uttalas därom, att under de 5 öfvergångsåren dessa små bryggerier skulle kunna öka sin tillverkning, så att de skulle komma upp till afverkningsminimum och således endast behöfva betala skatt efter den nu föreslagna skattesatsen, 4 öre per kilo?

Jag har inom bevillningsutskottet väckt ett förslag, som jag framlagt i min motion och som går ut på att de nuvarande skattesatserna måtte bibehållas. För att emellertid bestämmelserna skola motsvara de förväntningar, som Riksdagen uttalade i sin skrifvelse år 1906 om förhindrande af att här och hvar på landsbygden uppstode nya småbryggerier, för hvilket ändamål i den kungl. propositionen föreslås, att afverkningsminimum för malt skulle ökas från 70 till 150 kilo, har jag föreslagit en ytterligare höjning utaf afverkningsminimum till 200 kilo per afverkningsdygn. Af den ändring, som jag föreslagit i 5 §, följa i 13 § ett par ändringar angående ställande af säkerhet för skatten hos Konungens befallningshafvande. Likaså komme i konsekvens härmed en höjd siffra att införas i 36 §, hvilken berör det fall, att kontrollmyndighet kommer under fund med att oloflig tillverkning af maltdrycker bedrifvits. I denna paragraf har regeringen föreslagit skyldighet att gälda skatt för 4,500 kilo, hvilken siffra jag höjt till 6,000 kilo. I öfvergångsstadgångena, § 53, har jag ändrat siffran 150 kilo till 200 kilo per helgfritt dygn

Emellertid har jag för sådana bryggerier i stället för det af regeringen under öfvergångstiden föreslagna afverkningskvantum 50 kilo, hvarför skatt minst skulle erläggas, i sådant afseende föreslagit 100 kilo. Dock är att märka, att för dessa 100 kilo skulle betalas en skatt af 2 öre per kilo, då däremot enligt regeringens förslag skatten skulle utgå med 4 öre. Resultatet blir i båda fallen 2 kronor såsom skatteminimum per dygn, och detta därför att regeringen har i sin motivering till propositionen uttalat den förmodan, att omkostnaderna för kontrollen vid skattepliktigt bryggeri näppeligen kunna nedbringas till lägre än 2 kronor per dygn. Då jag nu bibehållit skatten vid sitt nuvarande belopp 2 öre, har jag däremot fördubblat afverkningskvantum emot hvad regeringen föreslagit. — Vidare har jag föreslagit, att 54 § helt och hållet skulle utgå; denna paragraf berör ersättning till de bryggeriägare, som anmäla sig för inlösnings af kross och våg.

Jag anhåller, att jag icke på något sätt måtte blifva missförstådd och anses tala i eget intresse, då jag tagit till orda i denna sak. Jag har funnit det vara min plikt och skyldighet att, då jag speciellt känner dessa förhållanden, söka, i hvad på mig ankommer och såvidt jag förmår, skydda de smås intressen. Skulle jag låtit egoistiska intressen råda i detta fall, skulle jag naturligtvis hvarken reserverat mig eller här i kammaren begärt ordet, men jag har nu icke kunnat underlåta påpeka det nya förslagens följder. Jag anser nämligen, att, om Riksdagen antager de af Kungl. Maj:t föreslagna skattesatserna och öfvergångsstadgandena, följden blir den, att små bryggerier med blandad tillverkning, hvilkas afverkningskvantum är litet, icke kunna bestå vare sig de bli skattepliktiga eller skattefria, utan endast genom gemensam tillverkning — således både öl och svagdricka — kunna förränta det i bryggeriet nedlagda kapitalet, — följden blir, att dessa små bryggerier gå en säker ruin till mötes.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har visserligen i den kungl. propositionen anført, att, om ett skattepliktigt bryggeri finner sig nödtvunget att nedlägga den skattepliktiga tillverkningen, det kan öfvergå till skattefri tillverkning af svagdricka. Ja, den utvägen finnes ju alltid, och ett sådant bryggeri har såväl bryggpanna som maskiner i öfrigt härför, men därigenom att det öfvergår från skattepliktig till skattefri tillverkning, blir dess tillverkning så att säga af lägre art, och det får icke användning för många af sina maskiner och byggnader, hvilka således för bryggeriägaren blifva så godt som värdelösa.

Jag har i min reservation tillåtit mig omnämna ett förslag, som i Finland blifvit utarbetadt på uppdrag af senaten, och detta går därpå ut, såsom jag antar herrarna sett i min reservation, att skattefria och skattepliktiga vara må tillverkas i samma bryggeri. Så är ju icke förhållandet hos oss, att den skattefria varan eller svagdrickat skattefritt kan i skattepliktigt bryggeri tillverkas, utan bryggeriet måste för all sin tillverkning betala skatt, och då samma skatt som för det malt, hvilket användes för öltillverkning. I Fin-

*Förslag till
förrättning
angående till-
verkning och
beskattning af
maltdrycker.
(Forts.)*

Förslag till
förordning
angående till-
verkning och
beskattning af
maltärycker.
(Forts.)

land däremot har man uttalat den satsen, att hvad som är tillåtet för den ene tillverkaren, det bör icke vara förbjudet för den andre, och man har därför föreslagit, att industriidkare må äga rätt att i skattepliktigt bryggeri skattefritt tillverka svagdricka.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till hvad jag i min motion i 2 § föreslagit.

Med herr Lyckholm instämde herrar *Nordström* och *Kronlund*.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz: Herr talman, mina herrar! Riksdagen anhöll i skrifvelse af den 12 maj i fjol, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, på hvilket sätt lämpligast två olägenheter, som af Riksdagen påpekades, skulle kunna afhjälpas. Den ena olägenheten var den, att de afgifter, som vederbörande bryggerier skulle betala, icke räckte till öfverallt att täcka kontrollkostnaden, och den andra var, att en hel massa småbryggerier visat sig på sista tiden uppkomma, hvilket icke var till gagn för nykterhetsverksamheten, då ju dessa bryggerier hade rätt att försälja öl utan särskildt tillstånd af de kommunala myndigheterna.

Riksdagen angaf tydligt det sätt, hvarpå den ansåg, att olägenheterna borde afhjälpas, nämligen genom höjning af den lägsta skattesatsen. På samma gång uttalade sig Riksdagen för att den likställighet, som ägde rum mellan skattepliktigt och skattefritt bryggeri, icke skulle rubbas genom det förslag, som kunde komma att framläggas på grund af Riksdagens skrifvelse, utan i möjligaste mån bevaras.

Som herrarne veta, har Kungl. Maj:t nu ställt sig Riksdagens önskan till efter rättelse och inkommit med förslag till höjning af lägsta skattesatsen, en höjning, som bland annat har till afsiktligt ändamål att täcka kontrollkostnaderna, som för närvarande visa en brist på 150 à 170 tusen kronor. Den likställighet, hvarom det varit tal, har naturligtvis icke i full utsträckning förefunnits mellan skattepliktigt och skattefritt bryggeri. Det är ju icke möjligt att åstadkomma en sådan likställighet, med mindre man lägger skatten uteslutande på den färdiga produkten, såsom i Danmark är förhållandet, men hvilket här icke skett. Emellertid kan det likväl påstås, att en viss likställighet förefinnes. När den nya skatteförordningen infördes, höjdes priset per halfbutelj öl med 1 öre. Om det kan visas, att bryggeriernas kostnader för en halfbutelj öl på grund af skatten icke höjdes med fullt 1 öre, måste man ju säga, att det svagdricka, som tillverkas i blandade bryggerier, i själfva verket är skattefritt på samma sätt som svagdrickat i de skattefria bryggerierna. Enligt den utredning, som är lämnad, visar det sig, att med de nuvarande skattesatserna i intet fall skatten gått upp till 1 öre per halfbutelj, hvadan likställighet således kan sägas förefinnas. Jag undantager dock naturligtvis sådana fall, där förbrukningen af malt icke gått upp ens till det i lag såsom skattepliktigt minimum fastställda, ty sådana fall undandraga sig ju all jämförelse.

Nu är frågan, huruvida genom de af Kungl. Maj:t framlagda och af utskottet accepterade skattesatserna någon skiljaktighet åstadkommits i den nu förefintliga inbördes ställningen mellan de skattepliktiga och skattefria bryggerierna. I det afseendet har en utredning gjorts inom kontroll- och justeringsbyrån, hvars resultat jag ber att få meddela. Utaf de skattepliktiga bryggerierna hade 23 st. år 1905—1906 afverkat mer än 300,000 kilogram malt; 35 andra bryggerier tillverkade intet svagdricka. Dessa 58 bryggerier beröras ej afsevärdt af skattehöjningen. Beträffande de bryggerier, 159 st., som tillverkade såväl underjästa som öfverjästa drycker, däribland svagdricka, har följande undersökning gjorts. Hela den på bryggeriet belöpande skatten, beräknad efter den föreslagna skatteskalan, har fördelats på den tillverkade kvantiteten öl, alla slag, och har det då visat sig, att skatten per halfbutelj öl vid 143 bryggerier gått till mindre än 1 öre, med hvilket belopp ölpriset höjdes vid skattens införande. Samtliga dessa 143 bryggerier hade således det till lagerdricka och svagdricka använda maltet skattefritt, 4 andra bryggerier fingo betala någon skatt för sitt lagerdricka, men hade svagdrickat fritt. Vid återstående 12 bryggerier (af de ofvannämnda 159) måste skatt betalas äfven för svagdricksmaltet, men granskar man dessa bryggeriers tillverkning något närmare, finner man, att deras hufvudtillverkning är svagdricka, hvarjämte de tillverka helt obetydliga belopp öl. Liknande är förhållandet med de 15 bryggerierna, som endast tillverkade öfverjästa drycker; för de flesta af dessa var svagdrickstillverkningen hufvudsak. Konklusionen af denna utredning måste ovillkorligen blifva den, att det förhållande, som nu existerar mellan skattepliktiga och skattefria bryggerier, icke i någon afsevärd mån rubbats genom de af Kungl. Maj:t föreslagna skattesatserna. Och den för vederbörande mindre behagliga inverkan af dessa höjda skattesatser, som följer af propositionens antagande, den har ju Kungl. Maj:t sökt lindra genom de öfvergångsbestämmelser, som äro föreslagna. Med afseende på öfvergångsbestämmelsernas skattesatser är ju af Kungl. Maj:t föreslaget precis detsamma, som af den föregående högt ärade talaren yrkats, ty under det han föreslår, att den i 5 § föreskrifna minsta kvantiteten malt för de i 53 § omförmälda skattepliktiga bryggerierna sättes till 100 kilogram med en skatt af 2 öre pr kilogram, har ju Kungl. Maj:t föreslagit ett skatteminimum af 50 kilogram och en höjning af skatten till 4 öre pr kilogram. Skatten kommer i bägge fallen att såsom minimum blifva 2 kronor om dagen, hvadan alltså i det afseendet ingen skillnad föreligger.

Medan jag är inne på detta område, ber jag få beröra den sidan af saken, där herr Lyckholm och Kungl. Maj:t icke äro öfverens, nämligen i afseende å tiden, under hvilken dessa bestämmelser skulle gälla. Kungl. Maj:t föreslår 5 år, herr Lyckholm vill, att de skola gälla för all framtid. Jag tror icke, att det skulle vara synnerligen lyckligt att så att säga premiera dessa småbryggeriers bestånd för all framtid, utan att det är ganska klokt att därvidlag begränsa öfvergången till en viss period. Jag vågar nämligen hysa den för-

*Förslag till
föreskrifning
angående till-
verkning och
beskattning af
maltdrycker.
(Forts.)*

*Förslag till
förordning
angående till-
verkning och
beskattning af
maltdrycker.
(Forts.)*

hoppning, att bryggerierna under denna period kunna utveckla sig, så att de tåla de strängare bestämmelser, som de sedermera skulle blifva underkastade, och skulle det efter denna periods slut visa sig förekomma några särdeles ömmande omständigheter i något fall, föreställer jag mig, att det icke är omöjligt att då medgifva en prolongation af öfvergångstiden, men att för all framtid fastläsa privilegiet för en viss del småbryggerier, så att de skulle få en lindrigare skatteplikt i jämförelse med andra, det skulle leda till något i stil med privilegierna för gästgifverierna, som icke varit så angenäma för Riksdagen att handskas med.

Emellertid vill nu herr Lyckholm råda bot både för de alltför ringa kontrollkostnaderna och äfven för uppkommandet af nya småbryggerier genom en annan åtgärd än den Kungl. Maj:t föreslagit, i det han med bibehållande af lägsta skattesatsen vill öka det skattepliktiga minimum af malt till 200 kilogram i stället för nuvarande 70 kilogram. Jag betvivlar ingalunda, att man härigenom, åtminstone med afseende på det sista önskemålet, skulle något så när nå det resultat man eftersträfvade. Icke tror jag, att kontrollkostnaderna blifve i allo betäckta, men nog komme det alltid att ganska kraftigt, om än icke i samma grad som genom den af Kungl. Maj:t föreslagna skattesatsen, motverka uppkommandet af småbryggerier. I den delen skulle således nog åtgärden ha verkan, men hvad som förefaller mig egendomligt är, att resultatet synes mig komma att stå i viss strid med det af herr Lyckholm uttalade syftet, nämligen att skydda de små, hvilket jag för öfrigt finner synnerligen lofvärdt och fullt senterar. På detta sätt komme man nämligen att lägga hela den ökade skattebördan på de allra lägst beskattade bryggerierna, och de andra blifve fullkomligt fritagna från inverkan af rubbningen. Dessutom står det i direkt strid med hvad Riksdagen förra året tydligt begärde, nämligen en förhöjning af den lägsta skattesatsen, och Kungl. Maj:t har i denna fråga funnit, att, om man inskränkte sig härtill, det skulle blifvit allt för betungande för de små. Därför har hela skatteskalen ändrats därhän, att alla bryggerier skulle drabbas af de ökade skattesatserna, och detta har syntts mera rättvist.

Nu anser herr Lyckholm, att genom Kungl. Maj:ts förslag de små bryggerierna skulle få en synnerligen svår ställning, men efter hvad jag nyss anfört, kan detta icke komma att gälla synnerligen många, och de, som det gäller, äro sådana, för hvilka redan nu tillverkningen af skattefritt svagdricka är hufvudsaken. Jag erkänner, att för dessa kommer naturligtvis att återupprepas, hvad som för dem var förhållandet vid införandet af nu gällande maltskatt. De komma att återigen befinna sig inför valet att fortsätta med den skattepliktiga tillverkning, som de slagit in på, eller att öfvergå till den skattefria tillverkningen. Det lider intet tvivel, synes mig, att vid detta val första gången — man kan åtminstone antaga det — en och annan påverkades af det förhållandet, att den lägsta skattesatsen var så låg som 2 öre, och att detta gaf dem anledning att gifva sig in på den skattepliktiga tillverkningen. Om däremot den

lägsta skattesatsen varit högre eller 4 öre, skulle de sannolikt slagit in på den skattefria tillverkningen. Med anledning af detta val skaffade de sig de apparater, som särskildt voro nödvändiga för denna tillverkning, nämligen kross och våg. Då de nu återigen stå inför ett sådant val, synes det vara med rättvisa och billighet öfverensstämmande, att detta val göres så fritt som möjligt, och detta synes mig kunna ske på det sättet, att de, för den händelse de vilja öfvergå till den skattefria tillverkningen, få ersättning för de redskap, som de lagt sig till med, då de första gången valde den skattepliktiga tillverkningen, och som de icke behöft lägga sig till med, om de redan då valt skattefri tillverkning. Därför har man föreslagit den bestämmelse i 54 §, som jag tillåter mig redan nu beröra, eftersom den föregående ärade talaren uppehöll sig därvid.

Mig synes sålunda, som om hvad Kungl. Maj:t föreslagit ginge alldeles i den riktning, som af Riksdagen i fjor angafs, äfvensom att Kungl. Maj:t sökt såvidt möjligt göra rättvisa åt de synpunkter, som måste tagas i beaktande vid denna frågas behandling, hvarför jag tror, att man utan att riskera beskyllning för något för hårdt tillvägagående skall kunna acceptera Kungl. Maj:ts af bevillningsutskottets flertal tillstyrkta förslag.

Herr Byström: Herr talman, mina herrar! Gentemot den förste talarens yttrande har jag några invändningar att göra. I många afseenden har ju herr statsrådet och chefen för finansdepartementet värtaligt framställt dessa synpunkter, men det finnes några, som jag dock vill erinra om.

Först skulle jag gärna sett, att skattesatsen satts till det högre belopp, som antydes i den motion, på hvilken Riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t grundade sig. Däri föreslogs, att lägsta skattesatsen, som var 2 öre, skulle bortfalla i den nuvarande lagens bestämmelser, och sålunda skulle den lägsta skattesatsen ha blifvit 5 öre. Nu har regeringen föreslagit den till 4 öre. Det kan ju vara möjligt, att denna skattesats täcker de utgifter, som den förra skattesatsen icke kunde täcka, men säkert är det icke. Som synes på sid. 3 af detta betänkande, har statsverket fått tillsätta åren 1903, 1904 och 1905 resp. 17,000, 21,000 och 22,000 kronor för kontroll vid de mindre ölbryggerierna. Nu kan det hända, att den höjda skattesatsen täcker dessa siffror. Det vore dock rimligt att, om man lägger skatt på varan, den blefve så pass hög, att den betalade kontrollkostnaden. Den förste ärade talaren erinrade om likhet inför lagen och han anser, att här förefinnes en olikhet, som icke bör ifrågakomma. Men denna olikhet grundar sig, om jag så får säga, på olikheten af de varor, som produceras i bryggerierna, då nämligen den ena varan är så beskaffad, att den af en stor del af vårt folk och äfven af Riksdagen anses så farlig, att man med hänsyn till den infört mera skärpta lagbestämmelser än för en vara, som är ansedd mindre farlig och därför tar för mindre skärpta bestämmelser. Så förefinnes ju också en skillnad mellan olika rusdrycker: för brännvinet har man i vissa fall särskilda lagbestämmelser, som

*Förslag till
förordning
angående till-
verkning och
beskattning af
maltdrycker.
(Forts.)*

*Förslag till
förordning
angående till-
verkning och
beskatning af
maltdrycker.*
(Forts.)

icke äro tillämpliga på ölet. Och man måste efter vår mening ha särskild lagstiftning för ölet, som icke är tillämplig på svagdrickat, alldeles som jag tänker mig, att det behöfves särskild lagstiftning för dynamit, som icke behöfver vara lika sträng som för krut.

Så är det en annan sida af saken; jag menar gränsen mellan svagdricksbryggerierna och ölbryggerierna. Från nykterhetsvänlig synpunkt har ansetts fördelaktigt, att denna gräns droges så vid som möjligt. Den kommitté, som först hade att utreda detta ärende, hade också uppställt en väsentlig skillnad mellan dessa två, så att den lägsta skattesats, som kommittén föreslog, var mycket högre än den, som nu är i fråga. Likaså hade Kungl. Maj:t en betydligt högre skatt, och gränsen var sålunda mycket stor mellan svagdrickat och ölet. I detta afseende hade Andra Kammaren, då ärendet var före, en liknande åsikt om saken. Men genom en kompromiss, som enligt mitt förmenande var ganska olycklig, tillkom den så kallade tvåöringen. Sålunda har det funnits en ganska stark opinion för att få dessa skattesatser högre, och skillnaden sålunda större mellan de ifrågavarande dryckerna och mellan ifrågavarande bryggerier.

Nu anser sig reservanten på något sätt skydda och gagna de små ölbryggerierna. Däri kan ju ligga en god tanke. Men man får väl icke taga så mycken hänsyn till dessa små bryggerier, att man handlar illa mot de andra. Och i reservantens anförande fanns ju ingen tanke på de små svagdricksbryggerierna. Ser man på Kungl. Maj:ts proposition, finner man, att en stor del af de små ölbryggerierna tillkommit därigenom, att åtskilliga svagdricksbryggerier ansett sig böra öfvergå till ölbryggerier, därför att dessa svagdricksbryggerier ansågo sig icke kunna existera; deras affär gick icke så bra. De ansågo, att den lagstiftning, som skedde för några år sedan, lade en grimma på dem, så att de icke med frihet kunde utveckla sig, och gjorde det omöjligt för dem att existera. Men därigenom att gränserna mellan de olika slagen af bryggerier eller de olika dryckerna blefve förändrade, skulle svagdricksbryggeriernas ställning åter förbättras. Om några ölbryggerier skulle upphöra, anser jag, att detta snarare gagnar än skadar vårt folk.

Det har också i reservantens framställning antydts något om det danska systemet, som är annorlunda än vårt. Jag vet, att detta system var under debatt, då lagförslaget först utarbetades af kommittén, men de, som ifrigast satte sig emot det danska systemet, voro just bryggarne. Det var några inom kommittén, som voro böjda för detta system, men det ansågs af majoriteten icke möjligt, att det skulle kunna införas i vårt land. Skälen därtill äro långa och många, och jag skall icke upprepa dem här. Jag har endast velat påpeka saken. Då bryggarne satt sig mot detta system, nämligen det danska, så få de väl finna sig i det system, som nu gäller i Sverige.

Man har ju velat lägga en nykterhetssynpunkt på denna fråga, och jag har trott, att det skulle gagna nykterhetssaken, om man på

svagdricksindustrin icke lägger skatt. Den lilla afgift, som den har, afser, som herrarne veta, att vara bidrag till kontrollkostnaden. Man har velat understödja den sortens verksamhet, som man trott skulle motverka ölkonsumtionen, hvilken har faror med sig.

*Förslag till
förordning
angående till-
verkning och
beskattning af
mattdrycker.*

(Forts.)

Herr Henricson: Herr talman! Meningen med föreliggande förslag är ju dels att bereda staten en inkomst, som kan motsvara kostnaden för kontrollen vid de små bryggerierna, dels att främja nykterhetsintresset. I detta afseende har ju Riksdagen skrivit, »att det inflytande skattebeloppet vid ett stort antal skattepliktiga bryggerier vore så ringa, att statsverkets kostnad för utfövan af kontroll vid desamma icke blefve betäckt, hvilket förhållande innebure en oegentlighet, som borde med det snaraste rättas, och torde detta lämpligen kunna ske på det sätt, att den lägsta skattesatsen höjdes». Nu bör man väl se till, om det icke kan gå som den förste talaren sade, nämligen att dessa små bryggerier icke kunna bära den förhöjda skattesatsen. I så fall skulle nämligen Riksdagen gå ifrån en gammal god princip, som för alltid gällt här, nämligen att skydda de små. Jag skall i detta fall tillåta mig att taga ett exempel ur verkligheten. En person har vid ett bryggeri i en liten småstad genom arbete, ihärdighet och plikttröhet bragt sig upp till en tämligen god inkomst. Detta har skett under den tid, då vi ej hade denna skatt. Så köpte han bryggeriet vid principalens död. Han kände ungefär, hur affären hade gått, och beräknade, att han skulle med det lilla kapital, han sparat ihop, klara sig fram. Under några år gick det också ganska bra, men så kom en begränsning af konsumtionen till följd af den nya lagstiftningen, och därmed nedgick också i någon mån tillverkningen. Detta var dock ej värre, än att han kunde bära det. Så kom skatteförhöjningen 1903 och efter den tiden en ännu större begränsning af konsumtionen. Därigenom blef ställningen sådan, att det nått och jämt gick ihop för honom, så att han kunde reda sig. Kommer nu detta påbröd i form af fördubblad skatt, är karlen ruinerad. Jag undrar, om det kan vara riktigt rätt att lagstifta på det sättet. Vill man gå till väga så, att man får bort dessa små bryggerier, finnes det, enligt mitt förmenande, intet annat sätt, än att staten inlöser dem, ty det kan väl ej vara lämpligt att lagstifta så, att vissa näringsidkare blifva ruinerade. Är det återigen meningen att tillämpa denna förhöjning på nytillkomna bryggerier, ja, då är jag visst med. Jag vill främja nykterheten så långt möjligt, då det är förenligt med billighet och rättvisa, men man får icke vidtaga våldsåtgärder, som inkräkta på den enskilda näringsidkarens rätt. Så långt kan jag ej gå, och det skulle förvåna mig, om herrar nykterhetsvänner ginge så långt som en föregående talare, hvilken sade, att man får ej fästa sig så mycket vid, om en del bryggerier gå under. Jag tror ej, att det är rätt att resonera på det sättet.

Man har vidare sagt, att man har en öfvergångsperiod af 5 år, hvarunder vederbörande kunna öka sin tillverkning och sålunda

*Förslag till
förordning
angående till-
verkning och
beskattning af
maltdrycker.
(Forts.)*

klara sig. Nej, tillverkningen har genom lagstiftningen, särskildt i mindre samhällen, tvärtom blifvit mera begränsad, och någon ökning af konsumtionen är ej att förvänta. Och att öfvergå helt och hållet till svagdrickstillverkning låter sig ej alltid göra. Vederbörande har nämligen redan nedlagt stora kostnader på sitt bryggeri, och ej heller kan han på den lilla platsen omsätta så stor kvantitet svagdricka, att det kan bära sig. Jag kan ej se annat än att den, som har det ställdt på sådant sätt, blir ruinerad, om en sådan skatt tillämpas, som här är ifrågasatt. Ur dessa synpunkter kan jag ej gilla utskottets uppfattning, utan ansluter mig till den af herr Lyckholm vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Häruti instämde herrar *Sandén* och *Lindvall*.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Den förste och den siste ärade talaren hafva ömmat så mycket för de små bryggerierna i vårt land. Denna ömma känsla är ju fullt berättigad. Jag vill ej säga något ondt därom, ty vi böra ju söka gynna och skydda de små industriidkarna, de smås intressen, så långt som möjligt. Men det är synnerligen intressant att se till, huru dessa små bryggerier uppkommit. Jag kan icke finna annat, än att de kommit till på två sätt. När den nya maltdrycksförordningen tillkom, var det en del svagdricksbryggerier, som funno, att det ej bar sig att brygga enbart svagdricka, och som därför öfvergingo till att blifva skattepliktiga ölbryggerier. Hvarför det då ej gick för dem att brygga svagdricka berodde därpå att de förut tillverkat en komposition, som de kallat svagdricka, men som ej var det: en brygd af saccarin, humle, något malt och vatten. Det var sött och godt, folk köpte det i stora mängder och bryggerierna förtjänade penningar på varan. Men när den nya lagen kom till stånd, kunde man ej längre brygga en sådan vara. Därefter måste man brygga verkligt svagdricka, som är en hälsosam dryck, hvilket ej den gamla drycken var. Så öfvergingo dessa små bryggerier till att blifva skattepliktiga därför, att de ville brygga så kalladt svensköl och öl af andra slag, som kanske ej var så alkoholstarkt som det öl, som förut bryggts vid ölbryggerierna, men som var mera begärligt för kunderna än svagdricka. På detta sätt ha flera skattepliktiga ölbryggerier tillkommit och för dem bör man verkligen ömma. Men så hafva vi en del andra små skattepliktiga bryggerier på landet, som tillkommit på ett annat sätt. Det är på sådana platser, där större bryggerier förut haft öltappningsaffärer, hvilka emellertid nyktervännerna lyckats borttaga. När kommunalstämmorna ej längre velat tillstödja sådana affärer, så har det nämligen ofta gått så, att många af dessas ägare köpt en tomt eller ett hus och där inrättat tillverkning af skattepliktiga maltdrycker. Så hafva många små bryggerier i vårt land tillkommit, och för dem, som tillkommit på sådant sätt, kan jag ej ömma. Om ett stort bryggeri vill använda sina pengar på ett sådant sätt, kan jag ej hjälpa, om det gör förlust.

När Riksdagen i fjol skref och begärde det nu föreliggande förslaget, var det ju med den tanke, att man därmed också skulle gynna nykterhetsintresset. Jag kan för min del ej finna, att detta blir gynnadt i sådan grad, att jag känner mig tillfredsställd. Hvad man i fjol åsyftade — och äfven jag yttrade mig då i frågan — var åtminstone, att skattesatserna skulle blifva så höjda i de lägsta graderna, att det skulle omöjliggöra uppkomsten af nya små skattepliktiga bryggerier på landsbygden. Men jag kan icke finna, att så blir fallet genom detta förslag. Nu höres från herrar Lyckholms och Henricsons sida klagan däröfver, att denna höjning kommer att göra så mycket, att dessa små bryggerier dö ut. Ja, om den kunde göra åtminstone så mycket, att vi ej vidare finge några nya sådana, då skulle jag vara belåten. Men jag tror det ej, och som ett bevis härför ber jag att få i år upprepa ett uttalande från en auktoritet, som jag i fjol anförde. Det kan ju hända, att någon glömt det. Saken var den, att vi i Grängesberg äro rätt många, som ifrat för att få bort ölförsäljningen där. Vi hade på platsen två hotell med ölförsäljning och fyra eller fem nederlagsaffärer, bland hvilka det var en, hvars innehafvare, ett ångbryggeri i Gäfle, ställt det så bra för sig, att han köpt eget hus och byggt en ny lagerkällare samt för öfrigt ordnat det utmärkt för stor försäljning. Kommunalstämman afslog emellertid två gånger efter hvarandra bryggeriets begäran om rätt till försäljning från nederlag. Då vederbörande sågo, att det ej kunde gå på sådant sätt, uppuktade bryggeriets disponent grufbolagets direktör m. fl. och däribland äfven mig samt förklarade: »Få vi ej vår ansökan beviljad, komma vi att bygga ett bryggeri här på platsen». Jag gjorde i min enfald den invändningen, att det väl ej kunde gå för sig att brygga öl i Grängesberg i liten skala, utan att det måste ske i stor, om det skulle bära sig. »Min uppfattning är, att det skulle gå mycket bra», svarade disponenten; »skattesatsen är mycket lägre för mindre partier än för större; dessutom är arbetskraften billigare på landet; och andra omkostnader äro också mindre: så det skall gå utmärkt.» Huruvida han yttrade sig så, för att göra påtryckning på oss, vet jag icke; men yttrandet är i alla fall från en auktoritet. Hotelsen har visserligen ej gått i uppfyllelse, och det af den anledningen, att vi fått ett annat ölbryggeri på platsen, och två skattepliktiga bryggerier kunna ej bära sig på en så liten plats.

Vi hafva nu fått bort ölförsäljningen från hotellen jämte nederlagen. Af affärerna med nederlagsrätt är den ena förvandlad till förut nämnda skattepliktiga bryggeri. Huru har det tillgått? Jo, man hade ursprungligen ett svagdricksbryggeri, men utom svagdricks-tillverkningen hade man äfven nederlag för ett stort ångbryggeri i Filipstad. Kommunalstämman beviljade icke nederlagsrätt efter den nya lagens tillkomst, och då ändrade bryggaren sitt svagdricksbryggeri till skattepliktigt. Härvid uppställer sig den frågan: gjorde han detta därför att det ej bar sig att fortsätta med svagdricks-tillverkningen, eller därför att han ej fick behålla sin nederlags-

Förslag till förordning angående tillverkning och beskattning af maltdrycker.
(Forts.)

*Förslag till
förordning
angående till-
verkning och
beskattning af
maltdrycker.
(Forts.)*

rätt? Jag vågar ej bestämdt afgöra det; men det senare antagandet förefaller mig mest sannolikt. Huruvida han förändrat sitt svagdricksbryggeri till skattepliktigt bryggeri af egna medel eller med subsidier af ett stort bryggeri, det vågar jag icke heller säga. Mängten på platsen anser dock att så är fallet, liksom att utvidgningen gjorts därför att han icke fått nederlagsrätt.

Hvad jag med detta har velat säga, är, att om man i någon mån vill gynna nykterhetsintresset, så bör man bifalla regeringens förevarande hemställan. Skulle det då inträffa, att de små bryggerier, om hvilka jag först talat, komma att gå under, så synes det mig, att regeringen redan genom sitt förslag gifvit dem en liten godtgörelse. Ty de hafva i de flesta fall icke lagt ned så mycket penningar på omändringen, och de tillverka icke heller så stora partier; hvarför de 2,000 kronorna säkert blifva, om icke fullständig ersättning, så dock en ganska god ersättning för den skattepliktiga rörelsens nedläggande. Om de stora bryggerierna, som lagt ned penningar i småbryggerier, komma att göra en förlust, så bör ej staten, synes det mig, betala kalaset.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Biesert: Herr talman! Jag skall blott be att få säga några få ord till förklaring, hvarför jag anslutit mig till utskottets förslag.

Jag begärde ordet närmast med anledning af herr Henricsons anförande; och jag vill då säga, att om vid något bryggeri förhållandena te sig på det viset, som han skildrade, så är det ju en högst betänkelig sak, att lagstiftningen skall sålunda ruinera folk. Men jag har den förhoppningen, att det icke skall behöfva blifva fallet, och det af följande skäl: herr Henricson började sitt anförande med att säga, att det egentligen fanns två skäl, hvarför man ville höja den lägsta skattesatsen. Det ena var, att man ville, att staten skulle få sina kontrollkostnader betäckta; det andra var nykterhets-synpunkten. Jag vill begagna tillfället att säga, att jag för min del skall vara med om hvarje åtgärd, som man rimligtvis kan vidtaga, först och främst för att hindra uppkomsten af nya småbryggerier på landet, men också för att få bort de nuvarande.

Jag anser och har erfarenhet af att dessa småbryggerier göra ofantligt mycket större skada än man i allmänhet tror. De äro ofta belägna i närheten af större industricentra och dylika platser, där de äro ett starkt lockmedel för ungdomen att ruinera sig både ekonomiskt och fysiskt. Men jag vill naturligtvis icke vara med om att vidtaga hvilka åtgärder som helst för att få dessa önskemål uppfyllda. Jag anser, att man äfven gentemot dessa näringsidkare har skyldighet, fullt ut lika stor skyldighet att vara rättvis som mot andra näringsidkare.

Nu är det ju sant, att med anledning af det kungl. förslaget, som af utskottet i allt väsentligt accepterats, man kan hafva skäl att tro, att en del småbryggerier skola komma i stort trångmål; men då resonerar jag för min del som så en öfvergångstid af 5 år

är föreslagen, under hvilken den nuvarande låga skattesatsen skall vara gällande. Under den tiden får man se, hur förhållandena utveckla sig.

Jag hade ursprungligen tänkt föreslå, att staten skulle rent af hafva rättighet att, när den så fann lämpligt, förbjuda fortsättandet af mindre bryggerier, mot det att staten inlöste desamma. Men jag har vid närmare eftertanke funnit det synnerligen svårt, åtminstone för en enskild man, att formulera ett sådant yrkande. Det finnes så många omständigheter att taga med i räkningen. Jag vill blott nämna, att man mycket väl kan tänka sig, att det är fråga om ett litet bryggeri, som man gärna skulle vilja ha bort, och att man därför är betänkt på sådana åtgärder, som jag nyss antydde; men vid närmare undersökning kan det visa sig, att det bryggeriet blifvit alldeles felaktigt kalkyleradt, ehuru detsamma måhända kommit till just på sådant sätt, som herr Eriksson i Grängesberg nyss omtalade, och som han ansåg rent af mindre hederligt. Många sådana omständigheter kunna föreligga, som göra, att det ej är skäl för staten att inlösa ett bryggeri. Därför har jag varit med om regeringens förslag, i den förhoppning, att vi under dessa 5 öfvergångsår skola få så mycken erfarenhet, att regeringen efter den tidens förlopp, om det visar sig af behovet påkalladt, kan komma fram med ett förslag till rättelse af de missförhållanden, som möjligtvis kunna hafva uppstått till följd af regeringens nu föreliggande förslag.

Jag har endast velat säga dessa få ord, för att offentligen klar-göra min ställning till den nu förevarande frågan. Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Som flera talare anmält sig för yttrandes afgifvande, men tiden nu var långt framskriden, uppsköts den vidare behandlingen af förevarande ärende till kl. 7 e. m., då enligt utfärdadt anslag detta sammanträde komme att fortsättas.

§ 15.

Herr *E. Hammarlund* afgaf en motion, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förändrade bestämmelser rörande anslag genast till högre folkskolor.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 256, blef på begäran hänvisad till statsutskottet.

Vidare aflämnades af herr *J. J. Byström* en motion, n:o 257, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förändrade grunder för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen.

Sistnämnda motion bordlades på begäran.

Slutligen aflämnade herr *J. P. Jespersen* en af honom m. fl. undertecknad motion, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med

förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 6, 7, 8, 10, 11, 13 till och med 22, 25, 28 och 38 riksdagsordningen så ock till öfvergångsstadgande i riksdagsordningen m. m.

Den af herr Jespersion aflämnade motionen, som fick ordningsnumret 258, blef på begäran genast remitterad till Riksdagens särskilda utskott n:o 1.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,20 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.